

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΠΕΡΜΠΕΡΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

**ΘΕΜΑ: ΤΑ ΡΕΜΠΕΤΙΚΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ, ΣΥΛΛΟΓΗ
ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΡΕΜΠΕΤΙΚΩΝ
ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ**

ΤΟΥ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ: ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡΙΣΤΕΑ

A.G.M: 4352

Ημερομηνία ανάληψης της εργασίας: 06/02/2021

Ημερομηνία παράδοσης της εργασίας: 16/02/2022

<i>α/α</i>	<i>ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ</i>	<i>ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ</i>	<i>ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ</i>	<i>ΥΠΟΓΡΑΦΗ</i>
<i>1</i>				
<i>2</i>				
<i>3</i>				
	<i>ΤΕΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ</i>			

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ : ΤΣΟΥΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....σελ.2-3	σελ.2-3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ.4	σελ.4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ σελ.5	σελ.5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
1. Η Ιστορία του Ρεμπέτικου σελ.6-11	σελ.6-11
1.1 Ετυμολογία της λέξης Ρεμπέτικο σελ.6-7	σελ.6-7
1.2 Η γέννηση του ρεμπέτικου.....σελ.7-8	σελ.7-8
1.3 Μορφολογικά χαρακτηριστικά.....σελ.8-9	σελ.8-9
1.4 Ιστορική αναδρομή-Τρεις περίοδοι του Ρεμπέτικου.....σελ.9-11	σελ.9-11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
2. Η επιρροή της θάλασσας στο ρεμπέτικο τραγούδι και στους μουσικούς.....σελ.12-20	σελ.12-20
2.1 Κατηγορίες θαλασσινών τραγουδιών.....σελ.13-14	σελ.13-14
2.2 Τσιτσάνης : Γνώστης θαλασσινών ζητημάτων.....σελ.14-15	σελ.14-15
2.3 Πειραιάς: Το μεγάλο λιμάνι έμπνευση για το ρεμπέτικο.....σελ.15-16	σελ.15-16
2.3.1 Τετράς η ξακουστή του Πειραιώς.....σελ.16-20	σελ.16-20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	
3. Η ιστορία πίσω από τα τραγούδια.....σελ.21-39	σελ.21-39
3.1 Το βαπόρι απ' τη Περσία.....σελ.21-24	σελ.21-24
3.2 Καπετάν Ανδρέας Ζέπος.....σελ.24-28	σελ.24-28
3.3 Ο Αντώνης ο Βαρκάρης σελ.28-30	σελ.28-30
3.4 Ο Νικόλας ο ψαράς.....σελ.30-33	σελ.30-33
3.5 Η Βαρβάρα.....σελ.33-35	σελ.33-35
3.6 Οι Αδικοπνιγμένοι.....σελ.35-36	σελ.35-36
3.7 Ακρογιαλιές – δειλινά.....σελ.37-38	σελ.37-38
3.8 Ο ναύτης.....σελ.38-39	σελ.38-39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	
4. Τραγούδια για τα ναυτικά επαγγέλματα.....σελ.40-67	σελ.40-67
4.1 Οι Ψαράδες.....σελ.40	σελ.40
4.2 Οι Σφουγγαράδες σελ.41	σελ.41
4.3 Θαλασσινό μεράκι σελ.42	σελ.42

4.4 Ξεκινά μια ψαροπούλα.....σελ.43-44	σελ.43-44
4.5 Ο Ψαράς.....σελ.45	σελ.45
4.6 Η Ανεμότρατα σελ.46	σελ.46
4.7 Ο Νικόλας ο Ψαράς.....σελ.47	σελ.47
4.8 Ο Θερμαστής σελ.48	σελ.48
4.9 Και γιατί δε μας το λες.....σελ.49	σελ.49
4.10 Βάρκα Γιαλό.....σελ.50	σελ.50
4.11 Η Τράτα.....σελ.51-52	σελ.51-52
4.12 Φυσάει ο Μπάτης.....σελ.53	σελ.53
4.13 Ο Ψαράς μέσα στη χώρα.....σελ.54	σελ.54
4.14 Ανοιχτά παίζει η σαρδέλα.....σελ.55	σελ.55
4.15 Τα Καβουράκια.....σελ.56	σελ.56
4.16 Οι Κοντραμπατζήδες.....σελ.57	σελ.57
4.17 Βίρα την άγκυρα.....σελ.58	σελ.58
4.18 Το καλοκαίρι τώρα.....σελ.59	σελ.59
4.19 Το Ξεφάντωμα.....σελ.60	σελ.60
4.20 Έλα μικρό να φύγουμε.....σελ.61	σελ.61
4.21 Δραπετσώνα.....σελ.62	σελ.62
4.22 Τα караβοτσακίσματα.....σελ.63	σελ.63
4.23 Αρρώστησα στα ξένα μακριά σου.....σελ.64	σελ.64
4.24 Το παράπονο του ξενιτεμένου.....σελ.65	σελ.65
4.25 Η Φραγκοσυριανή.....σελ.66	σελ.66
4.26 Ο Ναύτης.....σελ.67	σελ.67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.68	σελ.68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ρεμπέτικο τραγούδι είναι ένας σταθμός σημαντικός για τη μουσική κληρονομιά της Ελλάδας. Στην παρούσα πτυχιακή θα αναλυθεί το ρεμπέτικο τραγούδι αλλά από την κοινωνική επιρροή της εποχής στην οποία ανθούσε σαν είδος και την συσχέτιση αυτού με το υγρό στοιχείο και τα ναυτικά επαγγέλματα. Η ανάλυση ξεκινάει με τον ορισμό του ρεμπέτικου, την σημασιολογία του και την προέλευσή του, καθώς γίνεται αναφορά στις ρίζες του, τότε εμφανίστηκε και πώς εξελίχθηκε. Στη συνέχεια αναφέρεται η ιστορική αναδρομή του είδους η οποία είναι χωρισμένη σε περιόδους όπως και σε κάποια μορφολογικά στοιχεία.

Η πτυχιακή εργασία συνεχίζεται με την ανάδειξη της σημαντικής επιρροής της θάλασσας στην καθημερινότητα των Ελλήνων, αφού η Ελλάδα γεωγραφικά περιβάλλεται από αυτή και τα ναυτικά επαγγέλματα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της εργατικής τάξης. Αυτός είναι και ο λόγος που συναντάμε πληθώρα ρεμπέτικων τραγουδιών που η θεματολογία τους μιλά όχι μόνο για την εργασία στη θάλασσα αλλά και για την ξενιτιά, τον αποχωρισμό, την αγάπη και για διάφορα γεγονότα που συνέβησαν σε αυτή. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε την αναφορά στο μεγάλο λιμάνι έμπνευση για την χώρα μας, τον Πειραιά.

Ολόκληρη η Ελλάδα, αλλά ειδικότερα ο Πειραιάς γέννησε σπουδαίους και ξακουστούς συνθέτες και στιχουργούς ρεμπέτικων και λαϊκών τραγουδιών με σπουδαίο ταλέντο, το οποίο πηγάζει από τα βιώματα και τις αξίες με τις οποίες μεγάλωσαν και γαλουχήθηκαν, καθώς και την μεγάλη επιρροή της θάλασσάς στη ζωή των. Στην συνέχεια της εργασίας αναλύονται κάποια επιλεγμένα ρεμπέτικα τραγούδια των οποίων οι στίχοι κρύβουν από πίσω τους αληθινές ιστορίες. Η αναφορά σε αυτά γίνεται για να γίνει κατανοητή η επιρροή της κοινωνικής ζωής των Ελλήνων της εποχής στις μουσικές δημιουργίες των καλλιτεχνών.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία τελειώνει με την παράθεση κάποιων από τα εκατοντάδες τραγούδια με θέμα την θάλασσα και των συντελεστών αυτών.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δύσκολη και συνάμα απομονωμένη ζωή των ναυτικών ήταν μια από τις αιτίες που έδωσαν χώρο στην ανάπτυξη του ρεμπέτικου τραγουδιού μέσα από βιώματα της καθημερινότητας αυτών. Η ιστορία αυτού του είδους που έγινε αιτία για έρευνες πάνω στην στιχομυθία και την έμπνευση που αντλούσαν οι δημιουργοί του , ξεκινάει όμως από την για τα τότε χρόνια χαμηλή τάξη. Ένας τρόπος να ντύσουν με μουσική τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα τις ατυχίες και λύπες που η ζωή έφερνε στο διάβα τους. Μέσα από τα ρεμπέτικα θα καταφέρουν να μείνουν ανεξίτηλες στο χρόνο όλες οι ιστορίες της τότε εποχής . Αποτελεί αναπόσπαστο κόμματι της ελληνικής παράδοσης και ιστορίας. Το ρεμπέτικο ξεκίνησε να τραγουδιέται από στόμα σε στόμα και κατάφερε να διατηρηθεί με την παράδοση του αυτούσια ,παρά τις όσες δυσκολίες και κατακρίσεις που δέχτηκε μέχρι και σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. Η ιστορία του Ρεμπέτικου.

1.1 Ετυμολογία της λέξης Ρεμπέτικο.

Ξεκινώντας κανείς να καταπιαστεί με ένα θέμα, είναι πολύ σημαντικό να αρχίσει να αναλύει την ετυμολογία και ερμηνεία του εκάστοτε όρου πάνω στο οποίο επιθυμεί να δουλέψει, για την βαθύτερη κατανόησή του. Κατά καιρούς πολλοί – ειδικοί και μη - έχουν ασχοληθεί να ερμηνεύσουν την σημασία της λέξης «Ρεμπέτικο» ή «Ρεμπέτης» ξεκινώντας από τις ρίζες αυτής. Παρακάτω θα παραθέσουμε κάποιες από τις απόψεις αυτών.

Ο καθηγητής V. L. Menage πρότεινε την πιθανότητα προέλευσης του όρου από το τουρκικό ουσιαστικό harabati (που έχει την συναφή έννοια του έκλυτου αλιτήριου και ιδίως του χρόνιου μέθυσου). Η λέξη προέρχεται από την αραβική λέξη kharab (πληθ. kharabat) που σημαίνει "ερείπια".

Ο Τάσος Βουρνάς υποστηρίζει πως η λέξη rebet υπό την έννοια του "αντάρτη" αντλεί την καταγωγή της από τους μουσουλμάνους του Κοσσόβου της Σερβίας, αλλά δεν προσκομίζει, προς επίρρωση, παρά έναν ατεκμηρίωτο ισχυρισμό περί υπάρξεως της τουρκικής έκφρασης ρεμπέτ ασκέρ.

Ο Ν. Π. Ανδριώτης συνάπτει τη λέξη με το σλαβικό rebenok, πληθ. rebjata (=παλληκάρη)

Ο Ε. Ζάχος πασχίζει να αποδείξει πως η λέξη προέρχεται από την περσική λέξη rubaiyat βασιζόμενος στην κοινή στροφική δομή των τετραστίχων που διέπει τόσο τον Ομάρ Καγιάμ όσο και πολλά ρεμπέτικα.

Κατά το κορυφαίο εξάτομο λεξικό των Liddell και Scott, τα συγγενικά ρήματα της αρχαίας, μεσαιωνικής και νέας ελληνικής γλώσσας: ρέμβω, ρομβέω, ρυμβέω, ρέμβομαι, ρεμβεύω, ρεμβάζω και ρέμπομαι, έχουν την ίδια ρίζα και το ίδιο νόημα. Σημαίνουν περιστρέφομαι, περιφέρομαι, περιδιαβάω, περιπλανιέμαι, τριγυρίζω και ρέμβος, ρεμβόμενος, ρεμβάζων, ρεμβέτης ή ρεμπέτης είναι αυτός που τριγυρίζει, που περιπλανιέται. Ειδικότερα η λέξη ρεμβέτης ή ρεμπέτης παράγεται ολόκληρη, με τρόπο φυσικό κι αβίαστο, από τη ρίζα: ρέμβ- και την παραγωγική κατάληξη -έτης. Επομένως, ρεμπέτης είναι αυτός που σχετίζεται με την ρέμβη, την περιπλάνηση. Άλλωστε και η λέξη ρεμπέτ, η οποία

προφανώς είναι δάνειο από την ελληνική, εις την τουρκική γλώσσα σημαίνει ο άτακτος, όπως και για παράδειγμα και ρεμπέτ ασκέρ όπου σημαίνει ομάδα ή συμμορία ανταρτών ή ατάκτων.

Κατά Μπαμπινιώτη, ρεμπέτης είναι κάποιος ο οποίος ακολούθησε περιθωριακό τρόπο ζωής, απείθαρχη και αντισυμβατική συμπεριφορά και που συχνά σχετιζόταν με τον υπόκοσμο συμμετέχοντας σε παράνομες δραστηριότητες (μάγκας, κουτσαβάκης, μόρτης, νταής). Ετυμολογικά πιστεύει πως είναι αβέβαιης ετυμολογίας η λέξη ρεμπέτης, και πιθανολογεί ότι είναι τουρκικής προέλευσης ή κατ' άλλη άποψη, από την σλαβική λέξη rebjata, πληθυντικός rebepok, που σημαίνει παιδί, παλικάρι. Με αυτή τη λέξη χαρακτηρίζονταν οι συνθέτες των ρεμπέτικων τραγουδιών, επειδή θεωρούνταν στην εποχή τους αλήτες, μάγκες

Ο Ρουσό έγραψε για το ρεμπέτη ότι «γεννήθηκε ελεύθερος, αλλά παντού είναι αλυσοδεμένος». Χαρακτηρίζεται από μια άρνηση ένταξης μέσα στην κοινωνία η οποία είναι υποταγμένη σε νόμους, κανόνες, εξουσίες και καταναγκασμούς. Ο ρεμπέτης γεννήθηκε μέσα σε μια έννομη τάξη, αλλά η ψυχή του νοσταλγεί μια ελεύθερη αταξία και φτερουγίζει προς αυτήν. Γι' αυτό και η όλη συμπεριφορά και εικόνα του υπήρξε πάντοτε διαφορετική όσον αφορά τον τρόπο έκφρασης του, της ομιλίας του, της μουσικής του προτίμησης καθώς και του ντυσίματος του. Ένας άνθρωπος πραγματικά του περιθωρίου. Εκφραστής της αταξίας, ελευθερίας και περιπλάνησης.

1.2 Η γέννηση του Ρεμπέτικου.

Η δημιουργία και η εξέλιξη του ρεμπέτικου δεν συνέβη ξαφνικά, εκ του μηδενός, αλλά συνέβαλαν σε αυτό μια σειρά κοινωνικών παραγόντων. Οι απαρχές του ρεμπέτικου είναι δύσκολο να εντοπιστούν αλλά προσδιορίζονται χρονικά στο δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα (1850-1880). Στον ελληνικό χώρο έκανε την εμφάνισή του ως το τραγούδι των κατώτερων και περιθωριοποιημένων κοινωνικά ομάδων των μεγάλων αστικών κέντρων και λιμανιών. Εξαιτίας αυτής της σύνδεσης με το περιθώριο, το ρεμπέτικο άργησε πολύ να αναγνωριστεί από την ίδια του την χώρα, διότι ερχόταν σε αντίθεση με μια κατεστημένη νοοτροπία, που προσκολλημένη μονομερώς στα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα, απέρριπτε με αποστροφή ό,τι θύμιζε την ανατολική επιρροή της Ελλάδας, αλλά και την σκλαβιά, τη φτώχεια και την δυσάρεστη κοινωνική πραγματικότητα.

Σε αντίθεση με αντίστοιχες λαϊκές μουσικές άλλων χωρών (μπλούζ, τάνγκο, φάντο κ.λπ.) που έχουν διεθνώς αναγνωριστεί, το ρεμπέτικο αποτελεί ίσως και την μοναδική περίπτωση λαϊκού τραγουδιού όπου η χώρα στην οποία γεννήθηκε δεν το αποδέχτηκε και το πολέμησε.

Το ρεμπέτικο κυνηγήθηκε, συκοφαντήθηκε, διαστρεβλώθηκε και αγνοήθηκε συστηματικά, ως τραγούδι συνυφασμένο με τον υπόκοσμο, τους χασικλήδες και το περιθώριο, με την ίδια την χώρα να θεσπίζει ειδικούς νόμους με στόχαστρο τους ρεμπέτες και τα τραγούδια τους. Αποτελούσε σύμβολο παρανομίας και «κακομοιριάς», καθώς θεωρούνταν κατώτερο, «ανατολίτικο» και «τούρκικο». Έτσι ο όρος ρεμπέτης προσδιορίζει τον άεργο, τον απείθαρχο, τον ημιπαράνομο, τον αποκλεισμένο στο κοινωνικό περιθώριο.

1.3 Μορφολογικά χαρακτηριστικά

Εξετάζοντας την μορφολογία του ρεμπέτικου ανακαλύπτουμε ότι τα κυριότερα χαρακτηριστικά του είναι: ο ρυθμός του, οι κλίμακες και οι δρόμοι που ακολουθεί. Τα ρεμπέτικα τραγούδια δεν βασίζονται σε κλίμακες αλλά σε τροπικούς τύπους. Οι παλιοί μουσικοί χρησιμοποιούσαν τον όρο «μακάμ» για τους τύπους αυτούς αλλά αργότερα επικράτησε ο όρος «δρόμοι». Τα «μακάμ» είναι ένα σύστημα κλιμάκων που αποτελούνται από ένα σύνολο χαρακτηριστικών και κανόνων αισθητικής, όπου μαζί διαμορφώνουν ένα πλούσιο, μελωδικό πλαίσιο δράσης και παράδοσης στην καλλιτεχνία. Οι ρυθμοί του ρεμπέτικου εναλλάσσονται από βαρύ και αυστηρό ρυθμό, σε γρήγορο και κεφάτο, θυμίζοντας αυτούς του ζεϊμπέκικου και του χασάπικου, αντίστοιχα. Γενικότερα στα ρεμπέτικα συναντώνται, μέσα στην ίδια σύνθεση, ένα πολύπλοκο μείγμα από δρόμους, με έντονη την μνήμη των «μακαμιών» με ιδιότυπους τονικούς και τροπικούς χειρισμούς και μελωδίες που διαφοροποιούνται από φράση σε φράση.

Σύμφωνα με τον Χατζηδάκη το ύφος του ρεμπέτικου χαρακτηρίζεται συγκρατημένο, καθώς δεν αναγνωρίζεται κανένα ξέσπασμα και καμία νευρικήτητα στην μελωδία, στα λόγια αλλά και στον χορό του. Ο ίδιος τονίζει ότι την ίδια φιλοσοφία ακολουθούν και οι φωνές των τραγουδιστών, οι οποίες είναι ίσιες και μονοκόμματες. Ουσιαστικά δεν υπάρχει τίποτα που θα ξεχωρίσει και θα τονιστεί πιο πολύ για να προκαλέσει τον ακροατή να το προσέξει περισσότερο από τα άλλα, καθώς το σοβαρό ύφος του ρεμπέτικου δεν επιτρέπει κάτι τέτοιο.

Εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό αποτελεί η ενορχήστρωση του ρεμπέτικου η οποία δεν ήταν αυστηρά καθορισμένη. Κατά την περίοδο 1900-1930 υπάρχουν παραδείγματα τραγουδιών της εποχής με βιολί - κλαρίνο – κιθάρα - σαντούρι. Στα τέλη της περιόδου ο συνδυασμός αυτός υποχωρεί και την θέση του δίνει στον μπουζούκι – μπαγλαμά – κιθάρα. Αργότερα το σύνολο αυτό εμπλουτίζεται καθώς προστίθενται ένα δεύτερο μπουζούκι, ένα ακορντεόν και ένα πιάνο ή στην θέση του πιάνου ένα σαντούρι ή σπανιότερα ένα κανονάκι. Η τάση για διόγκωση της ορχήστρας συνεχίζεται έως και τις αρχές του 1960.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ως χαρακτηριστικό του ρεμπέτικου και η σχέση που έχει αυτό με την παράδοση. Είναι γεγονός ότι ομοιότητες υπάρχουν τόσο στο ύφος όσο και στο ήθος. Πέρα από αυτό πολλοί μουσικοί, όπως ο Μάρκος Βαμβακάρης, δεν διστάζουν να ακολουθήσουν μια τεχνική παλαιότερων ρεμπετών παραθέτοντας αυτούσια μοτίβα από την λαϊκή παράδοση, όχι μόνο μουσικά αλλά και στιχουργικά. Παραδείγματα τέτοιων τραγουδιών αποτελούν το «Ξεκινά μια ψαροπούλα» του Μπαγιαντέρα και το «Καπετάν Αντρέα Ζέππο» του Παπαϊωάννου. Παρόλα αυτά οι καθοριστικές διαφορές τόσο στην παραγωγή, όσο και στον κοινωνικό ρόλο τονίζουν ότι το ρεμπέτικο και το παραδοσιακό τραγούδι αποτελούν δύο τελείως ξεχωριστά είδη. Συμπερασματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι σε επίπεδο υλικού το ρεμπέτικο δεν είναι παραδοσιακό ως προς το φθογγικό και το μελωδικό του μέρος, είναι όμως παραδοσιακό ως προς το ρυθμικό και το υπερδομικό. Αν επομένως πρέπει να αποδοθεί ένας μονολεκτικός χαρακτηρισμός στο ρεμπέτικο τραγούδι σε σχέση με την παράδοση θα μπορούσε να ειπωθεί ότι πρόκειται για ένα είδος ημιπαραδοσιακό.

1.4 Ιστορική αναδρομή – Τρεις περίοδοι του Ρεμπέτικου.

Πολλοί μελετητές και ιστορικοί χωρίζουν το ρεμπέτικο τραγούδι σε 3 περιόδους. Ο διαχωρισμός αυτός έχει μεγάλη σημασία για την κατανόηση του ρεμπέτικου γιατί κατά κάποιον τρόπο ακολουθεί την ιστορία της Ελλάδας και τα γεγονότα που συνέβησαν τότε. Η διάδοσή του έγινε από στόμα σε στόμα, αλλά και με τη δισκογραφία. Οι πρώτες ηχογραφήσεις έγιναν στην Σμύρνη στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και στην Αμερική στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Έτσι χονδρικά το ρεμπέτικο τραγούδι χωρίζεται σε τρεις δεκαετίες (1922-1932, 1932-1942 και 1942-1952).

(1922-1932) Στην πρώτη δεκαετία κυριαρχεί το Σμυρναϊκό και ανατολίτικο στυλ στο ρεμπέτικο τραγούδι. Η καταστροφή της Σμύρνης και η προσφυγιά από την Μικρά Ασία εμπλουτίζουν το Ελληνικό τραγούδι με αμανέδες, ταξίμια, Σμυρνιές τραγουδίστριες και ανατολίτικα όργανα (σάζι, σαντούρι, ούτι, κανονάκι). . Κύριος χώρος τα «καφέ αμάν», που προϋπήρχαν ήδη στην Ελλάδα από το 1900, αλλά τώρα μεσουρανούν.

Το Καφέ-Αμάν (όνομα που πιθανώς να προήλθε ίσως από το τούρκικο Μάνι Καβέσι), ήταν είδος λαϊκού καφενείου της προπολεμικής Ελλάδας μέσα στο οποίο δύο ή τρεις τραγουδιστές, οι επονομαζόμενοι αμανετζήδες, αυτοσχεδίαζαν λέγοντας στίχους, συχνά στη μορφή του διαλόγου μεταξύ τους, πάντα σε ελεύθερο ρυθμό και μελωδία. Χαρακτηριστικό ήταν το επαναλαμβανόμενο επιφώνημα "αμάν, αμάν" που προσπαθούσαν με αυτό οι τραγουδιστές να κερδίσουν χρόνο για να αυτοσχεδιάσουν καινούργιους στίχους. Άλλη

συνώνυμη ονομασία τέτοιου τύπου καφενείου ήταν και το Καφέ Σαντούρ, που ήταν συνηθέστερα στη Μικρά Ασία, και κυρίως στη Σμύρνη. Τα δε τραγούδια που άδονταν σ' αυτά λέγονταν αμανέδες ή μανέδες ή αμάνι.

(1932-1942) Στην δεύτερη δεκαετία έχουμε την αυθεντικότερη έκφραση του ρεμπέτικου τραγουδιού από τους «μάγκες» των μεγάλων αστικών κέντρων και την αντικατάσταση των ανατολίτικων οργάνων με μπουζούκι, μπαγλαμά και κιθάρα, με τα πρώτα δύο να γίνονται έτσι τα βασικά όργανα του ρεμπέτικου. Την εποχή αυτή (30-40) η ρεμπέτικη μουσική αποτελεί τρόπο ζωής για τους ανθρώπους του περιθωρίου, της φτώχειας, τους αδικημένους από την κοινωνία, τους ναρκομανείς, τους φυλακισμένους. Τα πρώτα ρεμπέτικα αναφέρονται κυρίως σε παραβατικές πράξεις και σε ερωτικές σχέσεις, ενώ το κοινωνικό στοιχείο στην θεματική είναι περιορισμένο.

Η πρώτη γραμμοφώνηση ρεμπέτικου στην Ελλάδα έγινε το 1932 από τον Βαμβακάρη. Από το 1934, με την ιστορική ρεμπέτικη «Πειραιώτικη κομπανία» ή αλλιώς «Τετράς η ξακουστή του Πειραιώς» αποτελούμενη από τον Μάρκο Βαμβακάρη, Στράτο Παγιουμτζή, Γιώργο Μπάτη, Ανέστη Δελιά, το ρεμπέτικο βγήκε από τις φυλακές, τους τεκέδες και τα κουτούκια. Άρχισε γρήγορα να αγκαλιάζει ευρύτερες λαϊκές μάζες πανελλήνια, χάρη στις δισκογραφικές εταιρείες και έγινε η κυριότερη έκφραση των λαϊκών στρωμάτων των μεγάλων πόλεων. Από τραγούδι των περιθωριακών γίνεται το τραγούδι του λαού και αγαπήθηκε και από πολλούς «καθώς πρέπει» αστούς.

Στις ταβέρνες και τη ρεμπέτικη δισκογραφία εμφανίζονται και άλλοι μουσικοί όπως ο Π. Τούντας, ο Γ. Παπαϊωάννου, Β. Παπάζογλου κ.α., με πιο γνωστούς τον Βασίλη Τσιτσάνη και τον Μανόλη Χιώτη. Το 1936 λογοκρίνεται το τραγούδι του Τούντα "Βαρβάρα". Το 1937 επιβάλλεται από το καθεστώς του Μεταξά γενικευμένη λογοκρισία. Το περιεχόμενο αλλάζει αναγκαστικά. Οι αναφορές στο χασίσι, στους τεκέδες και στους ναργιλέδες εκλείπουν. Το 1938 η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου επέβαλε λογοκρισία στη δισκογραφία, θέτοντας το ρεμπέτικο υπό διωγμό. Ταυτόχρονα το ρεμπέτικο πολεμάται και από τους συνθέτες του ελαφρού τραγουδιού. Η κλασική περίοδος (1934-1940) του ρεμπέτικου τυπικά τελειώσε με το κλείσιμο των εταιρικών δίσκων, δεν σταμάτησαν όμως να γράφονται τραγούδια, που βγήκαν σε δίσκους μετά τον πόλεμο.

(1942-1952) Η τρίτη δεκαετία της ακμής του ρεμπέτικου συμπίπτει με τα φοβερά γεγονότα της Κατοχής και του Εμφύλιου. Τραγούδια γράφονται και κατά τη διάρκεια της κατοχής δεν περνάνε όμως στη δισκογραφία γιατί τα εργοστάσια παραμένουν κλειστά μέχρι το 1946. Από τη στιγμή αυτή κυριαρχεί ο Βασίλης Τσιτσάνης μαζί με την Μαρίκα Νίνου, ο Μανόλης

Χιώτης, ο Γιώργος Μητσάκης, ο Γιάννης Παπαϊωάννου. Οι περισσότεροι παλιοί ρεμπέτες μένουν όμως στο περιθώριο. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής πεθαίνουν αρκετοί από τους Σμυρنيούς συνθέτες (πχ. Παναγιώτης Τούντας), άλλοι συνθέτες όμως είναι εν ζωή και με δυσκολία προσπαθούν να συντηρήσουν τους εαυτούς τους.

Στην δεκαετία του 1940 εμφανίζεται η Σωτηρία Μπέλλου, ενώ στην δεκαετία του 1950 εμφανίζονται δύο πολύ σημαντικοί νέοι τραγουδιστές, ο Στέλιος Καζαντζίδης και ο Γρηγόρης Μπιθικώτσης. Το ρεμπέτικο βρίσκει απήχηση σε όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να επεκταθεί η θεματολογία του και να αλλάξουν οι χώροι στους οποίους ακουγόταν. Στα μέσα της δεκαετίας του 1950 οι περισσότεροι ερευνητές τοποθετούν τον θάνατο του ρεμπέτικου. Σ' αυτήν την περίοδο αλλάζει το στυλ και το ρεμπέτικο μετατρέπεται βαθμιαία σε αυτό που ονομάζουμε λαϊκό.

(1960 και μετά) Στη δεκαετία του 1960 νεκρανασταίνεται το ρεμπέτικο. Τα άρθρα που γράφτηκαν, οι φιλότιμες προσπάθειες αρκετών φοιτητών, ο κορεσμός του κόσμου από τα ινδικά, η ηχογράφηση του Επιτάφιου του Θεοδωράκη το 1960, είχαν ως αποτέλεσμα οι δισκογραφικές εταιρείες να αρχίσουν να ηχογραφούν εκ νέου ρεμπέτικα. Ηχογραφήθηκαν μερικά παλιά κυρίως με τις φωνές του Γρηγόρη Μπιθικώτση και της Σωτηρίας Μπέλλου. Ρεμπέτες όπως ο Μάρκος και ο Στράτος ξαναβρήκαν δουλειά στα μαγαζιά. Εν τω μεταξύ άρχισαν να διοργανώνονται ρεμπέτικες μουσικές βραδιές όπου ο κόσμος, κυρίως φοιτητές, είχε την ευκαιρία να γνωρίσει παλιούς ρεμπέτες. Το 1968 κυκλοφορεί το βιβλίο του Ηλία Πετρόπουλου "Ρεμπέτικα Τραγούδια". Το βιβλίο που, μάλλον, καθιέρωσε τον όρο "ρεμπέτικα" για τα τραγούδια αυτά. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 πεθαίνουν μερικοί από τους μεγαλύτερους ρεμπέτες (Στράτος 1971, Μάρκος 1972).

Από τη στιγμή εκείνη αρχίζουν να δισκογραφούν οι περισσότεροι ρεμπέτες, εκδίδονται βιογραφίες (Βαμβακάρης 1973, Ροβερτάκης 1973, Ρούκουνας 1974, Τσιτσάνης 1979, κ.λ.π) και εμφανίζονται πολλές ρεμπέτικες κομπανίες. Ταυτόχρονα ιδρύονται κέντρα για την μελέτη του ρεμπέτικου τραγουδιού και οι πανεπιστημιακοί λαογράφοι αρχίζουν να το μνημονεύουν.

Το 1984 πεθαίνει ο Βασίλης Τσιτσάνης και η κηδεία του γίνεται δημοσία δαπάνη. Το ρεμπέτικο καταχωρίζεται ως έγκυρο μουσικό είδος σε έγκυρα διεθνή εγχειρίδια μουσικολογίας. Ιδρύονται μουσεία, διοργανώνονται συνέδρια, εγκρίνονται μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές.

Μερικοί υποστηρίζουν πως το ρεμπέτικο πέθανε. Κάποιοι όμως αναρωτιούνται, πώς μπορεί να θεωρηθεί νεκρό ένα είδος τραγουδιού το οποίο τραγουδιέται ακόμη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2. Η επιρροή της θάλασσας στο ρεμπέτικο τραγούδι και στους μουσικούς.

Η απεραντοσύνη της θάλασσας προκαλεί συναισθήματα ελευθερίας, φυγής και αναζήτησης, καθώς παρέχει τη δυνατότητα επαφής και σύνδεσης με άλλους γνωστούς ή άγνωστους τόπους. Γι' αυτό και αποδεικνύεται συχνά η επιρροή της σε όλες τις μορφές πολιτισμικής έκφρασης και πνευματικής δημιουργίας. Ειδικότερα στο ελληνικό τραγούδι παρατηρείται μια πολύμορφη προσέγγιση της θάλασσας που βεβαιώνει τη στενή σχέση του Έλληνα με αυτή, σύμφωνα με τα διάφορα μουσικά μας ακούσματα.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η θάλασσα να αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του ελληνισμού καθώς έχει διαδραματίσει διαχρονικά καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξή του, διαμορφώνοντας συμπεριφορές που οριοθέτησαν την ταυτότητά του στο ιστορικό γίνεσθαι. Η πολυδιάστατη επίδραση του υγρού στοιχείου σε κάθε εκδήλωση του λαού μας, μέσα στους αιώνες, οφείλεται στο γεγονός ότι αυτό ενυπάρχει στο DNA του Έλληνα σε προφανή ή λανθάνουσα κατάσταση και αποτυπώνεται με διάφορους τρόπους σε όλες σχεδόν τις πτυχές του κοινωνικού βίου.

Το ρεμπέτικο - λαϊκό τραγούδι, ως αστικό τραγούδι, με ρεαλιστικές προσεγγίσεις και κοινωνικές προεκτάσεις, συμπορεύεται και με τη θάλασσα σύμφωνα ακριβώς με την προέλευσή του. Μπορεί να είναι λιγιστές οι λυρικές αναφορές σε νησιά και άλλα ειδυλλιακά θαλασσινά τοπία, αλλά συναντούμε συχνά, λιμάνια, απόπλους αποχωρισμού, ναυτικές ενασχολήσεις, ναυάγια και άλλες καταστάσεις που άπτονται του κοινωνικού βίου. Τραγούδια με θέμα τα ναυτικά επαγγέλματα δημιουργούνται περισσότερο από κάθε άλλη περίοδο, όπως για παράδειγμα: ψαράδες και ψαράδικα, θερμαστές, ναύτες και ναυτάκια, σφουγγαράδες, βαρκάρηδες και άλλα πολλά, εμφανίζονται, τα περισσότερα, για πρώτη φορά, με ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες από τη δουλειά, τη ζωή και τη διασκέδαση. Δεν απουσιάζουν βέβαια και τα ονειρικά ταξίδια σε μέρη εξωτικά, ούτε οι ρομαντικές βαρκάδες σε θάλασσες και ακρογιαλιές στα όρια των παραθαλάσσιων, εννοείται, πόλεων.

Οι άνθρωποι στους οποίους εκπροσωπούσε το ρεμπέτικο ήταν κάτοικοι πόλεων ή εσωτερικοί μετανάστες, που αγωνίζονταν να επιβιώσουν κάτω από εντελώς καινούργιες και συνάμα άθλιες συνθήκες των μεγάλων αστικών κέντρων και λιμανιών. Οι ρεμπέτες δημιουργούσαν τα τραγούδια τους με αυτοσχέδιους στοίχους που πραγματεύονταν τον τρόπο ζωής του λιμανιού και της θάλασσας και την κοσμοθεωρία των ναυτικών επαγγελμάτων. Το ρεμπέτικο εξελίχθηκε στα λιμάνια των ελληνικών πόλεων, όπου ζούσε η εργατική τάξη (τον

Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη, τον Βόλο), γι' αυτό και η θεματολογία του είναι άμεσα επηρεασμένη από την καθημερινότητα. Στα τραγούδια γίνονται αναφορές για τις μεγάλες δυσκολίες των ναυτικών επαγγελματιών, για αποχωρισμούς, για την ξενιτιά, για ατυχήματα και ναυάγια καθώς και για έρωτες που περιμένουν καρτερικά να συναντηθούν. Έτσι λοιπόν αναδεικνύονται τα συγκεκριμένα τραγούδια διότι αποτελούσαν «παρηγοριά» για την συγκεκριμένη κοινωνική τάξη, με τους συγκινησιακά φορτισμένους στοίχους βγαλμένους μέσα από την ζωή του ναυτικού, που εξέφραζαν τον κόσμο της θάλασσας, με τα δικά της γνωρίσματα αξιών και ηθικής, κανόνων συμπεριφοράς και νοοτροπίας.

2.1 Κατηγορίες θαλασσινών τραγουδιών

Με βάση την θεματολογία των τραγουδιών αλλά και τον τρόπο που παρουσιάζεται και προσεγγίζεται η θάλασσα έχουν διαχωριστεί τα θαλασσινά τραγούδια.

- **Ερωτικά.** Με ανάλαφρη διάθεση περιγράφονται ρομαντικές βαρκάδες -συνήθως νυχτερινές- και μπάνια καθώς η θάλασσα έχει τη δυνατότητα να απομακρύνει το ζευγάρι από τα περίεργα μάτια με ταυτόχρονη ευχάριστη διαδρομή αναψυχής.
- **Ξενιτιάς - αποχωρισμού.** Βαριά και πονεμένα τραγούδια που θίγουν το σοβαρό ζήτημα του ξενιτεμού σε κάποιες δύσκολες εποχές, για αναζήτηση καλύτερης τύχης βιοπορισμού, είτε με τη μετανάστευση σε άλλη χώρα, είτε με μαρκάρισμα στα καράβια της ωκεανοπόρου ναυτιλίας.
- **Αλιευτικά.** Η ζωή των ψαράδων με τις δυσκολίες της αλλά και τις χαρές της αποτελεί προσφιλέθ θέμα στο ρεμπέτικο τραγούδι.
- **Αλληγορικά - μεταφορικά.** Συχνά η θάλασσα χρησιμοποιείται στο λόγο μεταφορικά. Όταν είναι φουρτουνιασμένη παρομοιάζεται με τη βασανισμένη ζωή, οι άνθρωποι με πλεύμενα που θαλασσοδέρνονται, τα κύματα με αζεπέραστα εμπόδια και η αναζήτηση λιμανιού με την ομαλότητα του βίου. Υπάρχουν όμως και άλλες πιο χαρούμενες και ευρηματικές παρομοιώσεις του κόσμου της θάλασσας.
- **Τραγούδια για ναυάγια.** Το ναυάγιο, ειδικά όταν χάνονται σε αυτό ζωές, αποτελεί το πλέον τραγικό συμβάν του ναυτικού βίου. Το τραγούδι δεν μένει ανεπηρέαστο από

τέτοιου είδους περιστατικά και συναντούμε τόσο γενικότερες αναφορές, όσο και μνημονεύσεις πραγματικών τραγωδιών που συγκλόνισαν την κοινή γνώμη.

2.2 Τσιτσάνης: Γνώστης θαλασσινών ζητημάτων.

Οι επιδράσεις του ρεμπέτικου, από άλλα είδη τραγουδιού, οπωσδήποτε μεταφέρουν σε αυτό τις δικές τους ιδιαίτερες θαλασσινές αναφορές, αφού όπως γνωρίζουμε δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν στεγανοί διαχωρισμοί μεταξύ των διαφόρων ειδών κάθε πνευματικής δημιουργίας. Συνεπώς δεν απαγορεύεται να τραγουδούν για την θάλασσα, καλλιτέχνες που δεν την έχουν βιώσει, σύμφωνα με τον τόπο καταγωγής τους. Τρανταχτό παράδειγμα αποτελεί ο Β. Τσιτσάνης.

Αποτολμώντας να διερευνήσουμε την παρουσία της θάλασσας στα τραγούδια του, προκύπτει εξ αρχής το εύλογο ερώτημα: Τι σχέση θα μπορούσε να έχει ένας «βλάχος» (αυτό ήταν και το προσωνύμιο του στο μουσικό σινάφι) από τα Τρίκαλα και ηπειρώτικες καταβολές, με τη θάλασσα; Η πιθανότερη αρνητική απάντηση, σε μια πρώτη αβασάνιστη σκέψη, είναι δυνατόν να ανατραπεί, όταν αναλογιστεί κανείς το επίπεδο και τις δυνατότητες του δημιουργού. Ένας πολυτάλαντος κι ευφυής συνθέτης με ανησυχίες και αναζητήσεις ξεπερνά τα στενά τοπικιστικά του όρια και δεν δεσμεύεται από γεωγραφικούς και άλλους περιορισμούς.

Ετούτο αποδεικνύεται από τη θεματολογία των τραγουδιών του, ανάμεσα στα οποία, πέρα από όλα τα υπόλοιπα θέματα, συναντούμε και αμιγώς θαλασσινά κομμάτια, όπως κι άλλα με, διαφορετικού εύρους, επί μέρους αναφορές. Ο αριθμός των καθαρά θαλασσινών - ναυτικών τραγουδιών του Τσιτσάνη είναι βέβαια αρκετά μικρός, μόλις 18 από το σύνολο των 550 και πλέον του έργου του, ποσοστό δηλαδή 3%. Σε όλα όμως διαπιστώνεται μια απaráμιλλη ευστοχία ως προς το θέμα το οποίο πραγματεύονται, στις κάθε είδους σχέσεις του ανθρώπου με το υγρό στοιχείο. Σε τούτο οπωσδήποτε συμβάλει και η έμπνευση του στιχουργού, όπου αυτός δεν είναι ο ίδιος ο συνθέτης. Από ετούτα τα 18 εξ ολοκλήρου θαλασσινά - ναυτικά τραγούδια, μόνο σε δύο οι στίχοι ανήκουν σε άλλο στιχουργό, ενώ σε άλλα δύο συνυπογράφονται και από τον συνθέτη. Ακόμη δύο τραγούδια ανήκουν κατά ένα ποσοστό σε τρίτους, όπως θα δούμε αναλυτικά πιο κάτω.

Προσεγγίζοντας τα θαλασσινά τραγούδια του Τσιτσάνη επαληθεύεται η ικανότητα ενός «στεριανού» δημιουργού να μεγαλουργεί ακόμη και σε θέματα που δεν του είναι απολύτως οικεία, τόσο στιχουργικά, όσο βέβαια και μουσικά με τις κατάλληλες μελωδίες και ρυθμούς.

Οι δεσμοί του Έλληνα με τη θάλασσα αποκαλύπτονται σε όλες τους τις εκφάνσεις, από τις ανάλαφρες στιγμές δροσερής ευφορίας, έως τα βάσανα τις δυσκολίες και τα απευκταία περιστατικά του πολύμορφου ναυτικού βίου.

Ο ερευνητής Νέαρχος Γεωργιάδης στο βιβλίο του «Το φαινόμενο Τσιτσάνης» (2001), στο κεφάλαιο για τα «Φανταστικά ταξίδια του Τσιτσάνη», σημειώνει και για την επίδραση της θάλασσας στην έμπνευση του συνθέτη και για τις εκδοχές που αυτή παρουσιάζεται: «Για τον Τσιτσάνη το καλοκαίρι είναι σύμβολο υγείας και χαράς. Η θάλασσα, που δεν υπήρχε στα Τρίκαλα, φαίνεται πως ήταν μια μεγάλη έλλειψη κι ένας μεγάλος καημός των παιδικών κι εφηβικών του χρόνων. Για αυτό και εμφανίζεται συχνά στο έργο του, τότε σαν ύμνος προς τους ψαράδες, ναυτικούς κλπ. και τότε σαν επιθυμία για μπάνιο, για ταξίδι με βαρκούλα στο Σαρωνικό ή τον Θερμαϊκό και τέλος για υπερπόντια ταξίδια σε μακρινές χώρες...» (σελ. 127). Και πιο κάτω, στην ίδια σελίδα: «Ας μην ξεχνούμε ότι η θάλασσα αποτελεί αντίθεση προς τα στάσιμα νερά, που σημαίνουν ακινησία, μονοτονία, ρουτίνα...». Και στη συνέχεια, στη σελ. 135 γίνεται πάλι λόγος για την αναζήτηση της θάλασσας από τον συνθέτη χάρη στους «απέραντους πλατιούς ορίζοντες, απέραντες προοπτικές» και τις δυνατότητες απελευθέρωσης που αυτή συμβολίζει.

2.3 Πειραιάς: Το μεγάλο λιμάνι έμπνευση για το ρεμπέτικο.

Ο Πειραιάς, ως η πόλη που δέχτηκε τα μεγαλύτερα κύματα του προσφυγικού, από την μικρασιατική καταστροφή του 1922, ήταν η κύρια πηγή έμπνευσης, για να εκφραστούν μέσω των ρεμπέτικων τραγουδιών, η δύσκολη καθημερινότητα, ο αγώνας για την επιβίωση, αλλά ταυτόχρονα και η ελπίδα για καλύτερες μέρες. Εκτός από έμπνευση, ο Πειραιάς αποτέλεσε πατρίδα για πολλούς κλασικούς μουσικούς όπως: ο Βαμβακάρης, ο Τσιτσάνης, ο Παπαϊωάννου, ο Μπαγιαντέρας, ο Χατζηχρήστος, ο Γενίτσαρης, ο Χιώτης, ο Μητσάκης κ.ά., οι οποίοι αναδείχθηκαν μέσα από τα συγκεκριμένα τραγούδια και αναβιώνουν μέχρι σήμερα, αφήνοντας το στίγμα τους στο ελληνικό πεντάγραμμο. Έτσι λοιπόν, μετά τον ερχομό των προσφύγων από τα παράλια, οι οποίοι έφεραν μαζί τους ανατολίτικους ήχους, τους αμανέδες, έγινε η πιο τραγουδημένη πόλη της Ελλάδας.

Αρχικά ο Πειραιάς μέχρι το 1800 δεν είχε καθόλου κίνηση, πριν το 1821 είχε έναν κάτοικο. Μετά αρχίζει να πυκνώνει. Έρχονται Μανιάτες, Κρητικοί, Ναξιώτες και γίνονται μάλιστα και διαμάχες για το ποιος θα επικρατήσει. Μέχρι το 1880-1890 ουσιαστική

πρωτεύουσα είναι η Ερμούπολη, καθώς στον Πειραιά δεν υπάρχει οδοποιία. Αργότερα αρχίζουν οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις του Πειραιά, που εξελίσσεται σε έναν πολυπολιτισμικό χώρο πολλαπλών λειτουργιών και σε έναν τόπο που περιγράφεται και καταγράφεται στο ρεμπέτικο περισσότερο από κάθε άλλη περιοχή.

Όπως προαναφέρθηκε το 1922 με τη μικρασιατική καταστροφή σε κάθε κάτοικο αναλογούσε 1,5 πρόσφυγας. Έτσι διαμορφώνεται ο Πειραιάς του Μεσοπολέμου με χαρακτηριστικά μεγάλης πόλης με κοινωνικές ανισότητες. Δημιουργείται μια ιδιόμορφη πόλη που χωρίζεται πολύ έντονα σε πλούσια και φτωχή ζώνη. Υπήρξε αδυναμία ενσωμάτωσης κοινωνικών στρωμάτων που δημιούργησε προβλήματα όπως ανεργία, πείνα ή καταχρήσεις. Μόνο μέχρι το 1960 στους δίσκους των 78 στροφών έχουν καταγραφεί 180 τραγούδια με αναφορά στον Πειραιά. Η ιστορική αφήγηση μέσα από το ρεμπέτικο είναι ενδιαφέρουσα. Τα τραγούδια μιλάνε για το λιμάνι, τα κορίτσια του, για πρόσωπα και περιστατικά του Πειραιά.

Ένα από τα πολλά γεγονότα που συνέβησαν και συντάραξαν την κοινωνία έλαβε χώρα το 1937, όπου τα πλοία «Ανάστασις» και «Υδρα» συγκρούστηκαν έξω από τον Πειραιά με αποτέλεσμα τον πνιγμό πολλών ατόμων. Το συμβάν αυτό έγινε αργότερα τραγούδι από τον Κ. Ρούκουνα με τίτλο: οι «Αδικοπνιγμένοι». Το τραγούδι αποσύρθηκε, γιατί η πλοιοκτήτρια εταιρεία έκανε μήνυση για συκοφαντική δυσφήμιση. Λίγο αργότερα ο Μιχάλης Γενίτσαρης έγραψε για τον Μεταξά και το βομβαρδισμό του Πειραιά από τους Γερμανούς το 1944 και για τη δολοφονία του σαλταδόρου Στέλιου Καρδάρη στην κατοχή.

2.3.1 Τετράς η Ξακουστή του Πειραιώς.

Η ιστορία του ρεμπέτικου είναι ουσιαστικά μια ιστορία παιδιών. Συστήνεται με τη συμβολή του Σπύρου Περιστέρη η πρώτη επίσημη και νόμιμη επαγγελματική κομπανία με μπουζούκια και μπαγλαμάδες στην Ελλάδα. Είναι η Τετράς η Ξακουστή του Πειραιά, αποτελούμενη από τους Μάρκο Βαμβακάρη (1905 – 1972) , Γιώργο Μπάτη (1885 – 1967) , Στράτο Παγιουμτζή (1904 – 1971) και Ανέστη Δελιά

(1912 – 1944). Το όνομα της κομπανίας οφείλεται στο Μπάτη που είναι και ο μεγαλύτερος σε ηλικία. Στο καφενείο η Μάντρα του Σαραντόπουλου στην Ανάσταση του Πειραιά, παίζει η

Σμυρναϊκή Κομπανία με τους Σπύρο Περιστέρη, Κώστα Νούρο, Στελλάκη Περπινιάδη, Γιώργο Κάβουρα, Κώστα Αγορόπουλο, Λεονταρίτη (πολίτικη λύρα) κ.ά. Η κομπανία προσελκύει πρόσφυγες που ακούν αμανέδες και ρεμπέτικα τραγούδια της Σμύρνης με σαντουροβιόλια. Με τη συμβολή του Περιστέρη πείθεται ο Σαραντόπουλος να καλέσει την Τετράδα του Πειραιά να παίζει επαγγελματικά ρεμπέτικα με μπουζούκια και μπαγλαμάδες. Η Τετράς του Πειραιά θα οριοθετήσει το 1934 την καθοριστική αλλαγή στο Λαϊκό Αστικό Τραγούδι, βάζοντας το θεμέλιο για το καινούργιο είδος: το Πειραιώτικο Ρεμπέτικο. Το ύφος της κομπανίας έχει εγκαταλείψει το ανατολίτικο λυρικό στυλ και εκφράζεται καθαρά και στακάτα. Ο στίχος απλός, λιτός και ευρηματικός ενσωματώνει τα κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά της εποχής.

Έτσι δημιουργήθηκε και κατοχυρώθηκε η περίφημη «Τετράς η ξακουστή του Πειραιώς». «Ο Βαμβακάρης ήταν ένα ιδιάζον πρόσωπο με μια εν τέλει καταπληκτική κι εξέχουσα φωνή. Αυτό το διαπιστώσαμε πολύ αργότερα, όταν δίσκοι του καθαρίστηκαν και αποδόθηκε καλά ο ήχος. Ο Μάρκος τραγούδησε 100 τραγούδια δικά του κι 130 άλλων συνθετών. Ήταν ο άνθρωπος της διπλανής πόρτας, ο μανάβης, ο χασάπης, ο μπακάλης που τραγουδά πολύ καλά και είναι και πολύ αγαπητός».

Μάρκος Βαμβακάρης (1905 – 1972): Ρεμπέτης, από τους ακρογωνιαίους λίθους της λαϊκής μουσικής. Γεννήθηκε στις 10 Μαΐου του 1905 στον συνοικισμό Σκαλί της Άνω Χώρας της Σύρου από οικογένεια καθολικών και ήταν ο πρώτος από τα έξι παιδιά του Δομένικου και της Ελπίδας Βαμβακάρη. Η οικογένειά του ήταν φτωχή, έφερε όμως το «μικρόβιο» της μουσικής. Ο πατέρας του έπαιζε γκάιντα και ο παππούς του έγραφε τραγούδια.

Πριν καλά - καλά ξεκινήσει το σχολείο, ο Μάρκος αναγκάστηκε να διακόψει, διότι πήραν τον πατέρα του στο στρατό, και έπιασε δουλειά με τη μητέρα του σε ένα κλωστήριο. Τα επόμενα χρόνια δούλεψε ως χασάπης, εφημεριδοπώλης, οπωροπώλης, λούστρος, και το 1917, σε ηλικία 12 ετών, έφυγε για τον Πειραιά. Εκεί καταπιάστηκε με διάφορα επαγγέλματα, ενώ ένα από αυτά ήταν και ως λιμενεργάτης.

Τα βράδια σύχναζε στους τεκέδες, όπου το 1924 άκουσε για πρώτη φορά στη ζωή του μπουζούκι. Εντυπωσιάστηκε και μέσα σε ελάχιστους μήνες έγινε ένας από τους καλύτερους αυτοδίδακτους μπουζουξήδες. Έως το 1933 είχε γράψει πάνω από 50 τραγούδια και με την πειστική παρότρυνση του Σπύρου Περιστέρη, ο Μάρκος Βαμβακάρης γραμμοφώνησε στην Odeon τον πρώτο δίσκο με μπουζούκι στην Ελλάδα. Την επόμενη χρονιά δημιούργησε την κομπανία «Τετράς η ξακουστή του Πειραιώς» η οποία γνώρισε μεγάλη απήχηση εκείνη την

εποχή. Η περίοδος λίγο πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά και μετά από αυτόν ήταν και η πιο παραγωγική. Τα τραγούδια του έβγαιναν σε δίσκους σε διάφορες εταιρίες και όλοι γίνοντας ανάρπαστοι, με τον Μάρκο να γίνεται περιζήτητος.

Ύστερα από πολλές δυσκολίες και περιπέτειες υγείας που ακολούθησαν αργότερα στις 8 Φεβρουαρίου του 1972, ο Μάρκος Βαμβακάρης πέρασε στην ιστορία, αφήνοντας μια τεράστια παρακαταθήκη.

Γιώργος Μπάτης (1885 – 1967): Από τους σημαντικότερους ρεμπέτες της προπολεμικής εποχής, γνωστός και ως Γιώργος Αμπάτης. Το πραγματικό του όνομα ήταν Γιώργος Τσωρός. Γεννήθηκε το 1885 στα Παλαιά Λουτρά Μεθάνων και σε ηλικία 8 ετών μετακόμισε στον Πειραιά. Στρατεύτηκε το 1908 και υπηρέτησε έως το 1920. Έμαθε μπαγλαμά στις στρατιωτικές φυλακές, όπου τον έκλειναν τακτικά γιατί λιποτακτούσε. Από το 1915 έπαιζε μπαγλαμά και τραγουδούσε στους τεκέδες και τα ταβερνάκια του Πειραιά.

Το 1925 άνοιξε το πρώτο του χοροδιδασκαλείο «Κάρμεν» στη Δραπετσώνα και το 1931 ένα καφενείο - τεκέ, το «Ζώρζ Μπατέ», στα Λεμονάδικα του Καραϊσκάκη, όπου σύχναζαν όλοι οι μάγκες της εποχής. Έξι χρόνια αργότερα, του το έκλεισαν και αναγκάστηκε να κάνει άλλο στο Γιουσουρούμ του Πειραιά, όπου συνέχισε να διδάσκει το μπουζούκι. Παράλληλα, εξασκούσε και άλλα επαγγέλματα, όπως κομπογιαννίτης (πουλούσε «ελιξίρια» για τα δόντια, για τους κάλους, κ.λπ.), παλαιοπώλης, ενεχυροδανειστής, μικροπωλητής, κ.ά. Το 1934, μαζί με τον Μάρκο Βαμβακάρη, τον Ανέστη Δελιά και τον Στράτο Παγιουμτζή, σχημάτισε το πρώτο ρεμπέτικο συγκρότημα, στο οποίο έδωσε και το όνομα.

Αν και ηχογράφησε μόνο 17 τραγούδια σε δίσκους γραμμοφώνου, υπήρξε ένας από τους θεμελιωτές του κλασικού πειραιώτικου ρεμπέτικου τραγουδιού. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του τριγύριζε στα γνωστά του στέκια, ταβέρνες και καφενεία του Πειραιά, παίζοντας στις παρέες τραγούδια από το ένδοξο παρελθόν του. Πέθανε στις 10 Μαρτίου 1967 και κηδεύτηκε -σύμφωνα με την επιθυμία του- παρέα με τον αγαπημένο του μπαγλαμά.

Στράτος Παγιουμτζής (1904 – 1971): Εμβληματικός τραγουδιστής της κλασικής εποχής του ρεμπέτικου. Είπαν χαρακτηριστικά γι' αυτόν ότι «στο λαιμό του είχε φωλιές από αηδόνια». Γεννήθηκε στο Αϊβαλί της Μικράς Ασίας το 1904. Ήλθε στην Ελλάδα πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή και εγκαταστάθηκε στον Πειραιά. Από παιδί μπήκε στο μεροκάματο κάνοντας διάφορες δουλειές. Μια από αυτές ήταν "γιομιτζής", δηλαδή βαρκάρης που μετέφερε εφόδια στα καράβια που άραζαν αρόδο έξω απ' τον Πειραιά. Παρόλα αυτά, το μεγάλο πάθος του ήταν το τραγούδι.

Γρήγορα γνωρίστηκε με την πειραιώτικη παρέα του ρεμπέτικου την «Τετράς του Πειραιώς» και ο Στράτος είναι ο βασικός τραγουδιστής. Την ίδια χρονιά ερμηνεύει τραγούδια της δισκογραφίας του Μάρκου στο λαϊκό πάλκο, ενώ ηχογραφεί και τραγούδια από την δισκογραφία του Γιώργου Μπάτη. Ακολουθούν τα τραγούδια «Οι σφουγγαράδες» και «Μάγκες караβοτσακισμένοι» και το 1936 ο Στράτος ερμηνεύει τραγούδια και του τέταρτου της παρέας, του Ανέστη Δελιά.

Στα μέσα της δεκαετίας του '30 η φωνή του Στράτου Παγιουμτζή είναι ήδη μύθος. Από τότε αναφέρεται μόνο με το μικρό του όνομα, ακόμα και σε ετικέτες δίσκων. Από τότε και για τα επόμενα χρόνια θα συνεργαστεί με μεγάλα ονόματα του ελληνικού ρεμπέτικου και λαϊκού πενταγράμμου όπως: Μανώλης Χιώτης, Μπαγιαντέρας και Τσιτσάνης, με τον τελευταίο να διατηρούν μια πολύχρονη συνεργασία, καθώς δεκάδες πασίγνωστα τραγούδια του Τσιτσάνη πρωτοηχογραφήθηκαν με τη φωνή του Στράτου Παγιουμτζή, κάτι που δεν είναι καθόλου άσχετο με την επιτυχία τους.

Τον Οκτώβρη του 1971 καταφέρνει να βγάλει διαβατήριο (το 1937 είχε συλληφθεί για χρήση χασίς και πήγε εξορία) και να πάει στη Νέα Υόρκη. Δούλεψε στη «Σπηλιά», όπου αποθεωνόταν απ' τους ομογενείς. Στις 16 Νοεμβρίου 1971 «έσβησε» πάνω στο πάλκο, σε ηλικία 67 ετών. Για να τον γυρίσουν στην πατρίδα και να τον κηδέψουν, χρειάστηκε να γίνει έρανος από παλιούς φίλους και συνεργάτες του, ενώ τα έξοδα της κηδείας κάλυψε ο Γιώργος Ζαμπέτας, με τον οποίο είχαν στενή συνεργασία στις αρχές της δεκαετίας του '60 λόγω της μεγάλης του επιρροή στις δισκογραφικές εταιρίες.

Ανέστης Δελιάς (1912 – 1944): Από τους κορυφαίους προπολεμικούς ρεμπέτες, γνωστός και ως Ανεστάκι ή Αρτέμης. Το πραγματικό όνομά του ήταν Αναστάσιος Δέλιος. Γιος του Παναγιώτη Δέλιου, σαντουρίστα φημισμένου σε όλη τη Μικρά Ασία με το παρωνύμιο «Μαύρος Γάτος» και ανιψιός του λαϊκού βιολιστή Μιχάλη Δέλιου, γεννήθηκε το 1912 στη Σμύρνη. Ήρθε στην Ελλάδα το 1920 κι εγκαταστάθηκε οικογενειακώς στη Δραπετσώνα.

Από μικρός άρχισε να ασχολείται με την κιθάρα, ενώ το μπουζούκι το έπιασε για πρώτη φορά στα χέρια του γύρω στο 1930, με την προτροπή του Μάρκου Βαμβακάρη όταν το 1934 δημιούργησαν την ξακουστή κομπανία τους. Μέσω αυτής ο Ανέστης παρουσίασε τα πρώτα του τραγούδια, τα οποία μπήκαν στη δισκογραφία τα επόμενα χρόνια. Ανάμεσά τους και «Ο πόνος του πρεζάκια», ένα τραγούδι προφητικό για τον ίδιο. Δεν ηχογράφησε πολλά τραγούδια, διότι όπως ο Γιώργος Μπάτης, ο Βαγγέλης Παπάζογλου και άλλοι σταμάτησαν το 1937, όταν ο Μεταξάς επέβαλε λογοκρισία, την οποία δεν μπορούσαν να ανεχτούν, έτσι και αυτός διέκοψε τις ηχογραφήσεις του.

Έμαθε για την ηρωίνη από τη φιλενάδα του, κάποια Σκουλαρικού, γυναίκα από τις κακόφημες συνοικίες των Βούρλων. Παρά τις επίμονες προσπάθειες των φίλων του, δεν κατάφερε να απεμπλακεί. Μάλιστα, το 1938 εξορίστηκε στη Ίο ως τοξικομανής. Έτσι, στις 31 Ιουλίου του 1944 τον βρήκαν στο Βαρβάκειο πεθαμένο μέσα σ' ένα καροτσάκι. Στα χέρια κρατούσε το μπουζούκι του που δεν το αποχωριζόταν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3. Η ιστορία πίσω από τα τραγούδια.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η θεματολογία του ρεμπέτικου αντικατοπτρίζει την καθημερινότητα της εποχής, επηρεασμένο από την βιοπάλη και τις συνθήκες διαβίωσης. Οι αναφορές στη θάλασσα, στους ανθρώπους της και στα επαγγέλματα της είναι πάρα πολλές και ο λόγος απλός: το ρεμπέτικο, ως κομμάτι του λαϊκού τραγουδιού, αναπτύχθηκε κυρίως στα αστικά κέντρα και τέτοιες πόλεις στην Ελλάδα του μεσοπολέμου ήταν συνήθως τα λιμάνια (π.χ. Σύρα, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Βόλος κλπ.). Πολλοί ρεμπέτες δούλεψαν στην θάλασσα σαν επαγγελματίες, όπως για παράδειγμα ο Παπαϊωάννου που δούλεψε στα νιάτα του στην τράτα του Ζέπου (εξ ου και το γνωστό τραγούδι), όπως ο Μητσάκης που ήταν και αυτός στα νιάτα του διχτυάρης, καθώς και αρκετοί άλλοι.

Αυτός είναι και ο λόγος που πολλά από τα τραγούδια που μιλάνε για ναυτικούς και θάλασσες δεν είναι προϊόντα μυθοπλασίας, αλλά κρύβουν αληθινές ιστορίες από πίσω τους. Οι θαλασσινοί ήταν πάντα γνωστοί γλεντζέδες και θαμώνες των λαϊκών κέντρων με έντονο το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού στην μουσική κουλτούρα τους, καθώς όποιος ήθελε να τραγουδήσει τον καημό του, αυθόρμητα θα συνέθετε κάποιους στίχους. Υπάρχουν δεκάδες παραδείγματα ρεμπέτικων τραγουδιών τα οποία πραγματεύονται τέτοιους καημούς και γεγονότα, φανερώνοντας τόσο τις δυσκολίες της εποχής, όσο και τον τρόπο σκέψης, τα ήθη και τις αξίες των ανθρώπων που ασχολούνταν με την θάλασσα. Παρακάτω παραθέτονται κάποιες από τις ιστορίες των πιο γνωστών ρεμπέτικων.

3.1 Το Βαπόρι απ' τη Περσία.

Η ιστορία του παράνομου πλοίου ενέπνευσε τον Βασίλη Τσιτσάνη. Ο γνωστός συνθέτης με λίγους στίχους και με την υπέροχη μουσική του, πέρασε στην ιστορία μια από τις μεγάλες επιτυχίες των διωκτικών αρχών. Η δουλειά όμως όπως αναφέρει και το τραγούδι ήταν προμελετημένη και προδομένη από τον ίδιο τον καπετάνιο.

Ήταν 7 Ιανουαρίου του 1977 όταν το καράβι «Γκλόρια», που κουβαλούσε περίπου 11 τόνους χασίς, θα έπεφτε στα χέρια του λιμενικού στην Κορινθία και η αξίας 4 δισ. δραχμών, κατεργασμένη κάνναβη θα κατάσχονταν από τις ελληνικές αρχές.

Το μότορσιπ «Γκλόρια» είχε αποπλεύσει από τη Βηρυτό και κατευθύνονταν προς το Άμστερνταμ. Το χασίς ήταν στο πίσω μέρος του караβιού, σκεπασμένο με λινάτσες και η ποσότητα ήταν μία από τις μεγαλύτερες που θα εντοπιζόνταν εκείνη την εποχή.

Πλοίαρχος στο «Γκλόρια» ήταν ο Νίκος Ξανθόπουλος, επονομαζόμενος και «Κάπτεν Νικ» ο οποίος συνεργαζόταν για χρόνια με την αμερικανική Υπηρεσία Δίωξης Ναρκωτικών (DEA). Ο ίδιος είχε υπάρξει λαθρέμπορος τσιγάρων, ωστόσο λόγω ενός θανάτου στο φιλικό του περιβάλλον από υπερβολική δόση μορφίνης, έγινε πολέμιος κάθε είδους ναρκωτικών. Το 1964 άρχισε να συνεργάζεται με τις αμερικανικές αρχές, δίνοντας πληροφορίες.

Για να μην αποκαλυφθεί η δράση του, στήνονταν "επιχειρήσεις" σε συνεργασία με τις αρχές κάθε χώρας και τα εύσημα έπαιρναν οι εκάστοτε λιμενικοί. Οι εφημερίδες και τα Μέσα της εποχής μνημόνευαν το έργο των αρχών κάθε χώρας, δίχως να γνωρίζουν ότι πίσω από κάθε σύλληψη που αφορούσε το εμπόριο ναρκωτικών, βρισκόταν ο «Κάπτεν Νικ». Ο ίδιος «έκλεισε» την δουλειά όταν τον πλησίασε ένας ναυτικός στη Λάρνακα. Τα ναρκωτικά θα φορτώνονταν στη Βηρυτό και θα έφταναν στο Ρότερνταμ. Οι έμποροι, δύο Λιβανέζοι, συνάντησαν τον πλοίαρχο και του μίλησαν για το φορτίο. 300 σακιά χασίς, 40 κιλά το καθένα

και το κόστος της μεταφοράς 300.000 δολάρια, 150.000 εκείνη την ώρα και τα υπόλοιπα με την παράδοση. Τα ναρκωτικά φορτώθηκαν έξω από το παραθαλάσσιο χωριό Ιμεΐλ, με βάρκες και δυο Τούρκους συνοδούς του εμπορεύματος.

Λίγο πριν την παραλαβή, ο «Κάπτεν Νικ» ενημέρωσε τις αρχές στην Ελλάδα ότι θα έφερνε πολλούς τόνους «σοκολάτα» δώρο για τα Χριστούγεννα. Συμφώνησαν να βρεθούν για έναν "τυπικό έλεγχο" 10 μίλια νότια της Πύλου, ωστόσο λόγω των μποφόρ, άλλαξε κατεύθυνση και πήγε προς τη Σίφνο, υπό το άγρυπνο μάτι των δύο Τούρκων που συνόδευαν το εμπόρευμα.

Η επόμενη συνάντηση καθορίστηκε στα Ίσθμια της Κορίνθου, όπου το «Γκλόρια» περίμενε όλο σχεδόν το λιμενικό σώμα. Συνελήφθησαν ο πλοίαρχος και οι ναυτικοί του πλοίου, μεταξύ αυτών και δυο Τούρκοι υπήκοοι, οι οποίοι είχαν κρυφτεί στις καμπίνες. Όπως περιγράφει στο βιβλίο του «Ένα Τραγούδι και Μια Ιστορία» ο Ηρακλής Ευστρατιάδης, οι άντρες του λιμενικού τους έριξαν καπνογόνα, αναγκάζοντας τους να ανέβουν στο κατάστρωμα. Βρέθηκαν ακόμη δυο πιστόλια τύπου μπράουνινγκ και πεντακόσιες σφαίρες. Παραλήπτες του φορτίου, σύμφωνα με πληροφορίες, ήταν Λιβανέζοι υπήκοοι στην Αμβέρσα ή το Άμστερνταμ. Οι δυο Τούρκοι (τα δυο μεμέτια τα καημένα) οδηγήθηκαν στις φυλακές του Ναυπλίου, ενώ ο «Κάπτεν Νικ» και το πλήρωμα του, μετά τις αρχικές υποτιθέμενες συλλήψεις, δέχτηκαν τα συγχαρητήρια του αρχηγού Υ.Ε.Ν. Παπαδόγγονα. Το Υπουργείο Οικονομικών όρισε ως αμοιβή για τη μεγάλη επιτυχία 7.800.000 δρχ. Ο «Κάπτεν Νικ» από αυτά πήρε 1.500.000 δρχ., τα υπόλοιπα τα μοιράστηκαν διάφοροι αξιωματικοί.

Ο Τσιτσάνης θα χωρέσει όλη την ιστορία μέσα σε λίγους στίχους και θα κάνει ένα τραγούδι, το οποίο γνώρισε μεγάλη επιτυχία αλλά στην συνέχεια δέχτηκε απαγορεύσεις για την μετάδοση του από τα Δημόσια Μέσα Ενημέρωσης.

ΤΟ ΒΑΠΟΡΙ ΑΠ' ΤΗ ΠΕΡΣΙΑ

Το βαπόρι απ' την Περσία
πιάστηκε στην Κορινθία
Τόννοι έντεκα γεμάτο
με χασίσι μυρωδάτο

Τώρα κλαίν' όλα τ' αλάνια
που θα μείνουνε χαρμάνια

Βρε κουρνάζε μου τελώνη
τη ζημιά ποιος τη πληρώνει
Και σ' αυτή την ιστορία
μήκαν τα λιμεναρχεία

Τώρα κλαίν' όλα τ' αλάνια
που θα μείνουνε χαρμάνια

Ήταν προμελετημένη
καρφωτή και λαδωμένη
Δυο μεμέτια, τα καημένα,
μεσ' στο κόλπο ήταν μπλεγμένα

Τώρα κλαίν' όλα τ' αλάνια
που θα μείνουνε χαρμάνια

3.2 Καπετάν Ανδρέας Ζέππος

Στο τέλος του 19ου αιώνας, η περιοχή του Νέου Φαλήρου είχε μετατραπεί σε κοσμική λουτρόπολη με εντυπωσιακά ξενοδοχεία. Ακριβώς την ίδια περίοδο, στην άλλη άκρη του Αιγαίου πελάγους, στο Αϊβαλί, οι εύποροι Έλληνες δημιούργησαν και αυτοί μια λουτρόπολη έξω από την πόλη τους που επίσης ονόμασαν Νέο Φάληρο, κατ' απομίμηση του πειραϊκού· εκεί συναντούμε τον μικρό Ανδρέα Ζέππο,

Ο Ανδρέας Ζέππος γεννήθηκε στις 10 Φεβρουαρίου 1914. Ο πατέρας του Στράτος, ήταν έμπορος, αλλά μια μέρα ήρθαν οι Τούρκοι, του έσπασαν το μαγαζί και τον πήραν μαζί με άλλους Έλληνες· δεν τον ξαναείδαν πια. Η μητέρα του, η κυρά Παρασκευή, έγκυος κιόλας, μάζεψε ό,τι μπορούσε, πήρε από το χέρι και τον Ανδρέα και κατέφυγαν σε ένα σπίτι με μπουστάνι που είχαν έξω απ' την πόλη για ασφάλεια.

Η κυρά Παρασκευή γέννησε λίγο αργότερα κορίτσι που βαφτίστηκε Στρατούλα, αλλά η ζωή κυλούσε δύσκολα. Ο Ανδρέας βρέθηκε, λοιπόν, μούτσος στον «Ταξιάρχη», στο καΐκι του καπετάν Στέλιου, συγγενή της μητέρας του. Ο «Ταξιάρχης» ήταν από τα μεγαλύτερα ψαράδικα της περιοχής και ο καπετάν Στέλιος μεγάλος δάσκαλος και καλός άνθρωπος. Ο καπετάν Στέλιος, μια μέρα που πήγε να πουλήσει ψάρια στη Σμύρνη, κατάλαβε ότι η κατάσταση δεν ήταν καλή. Επιστρέφοντας στο Αϊβαλί μαζεύει τη γυναίκα του, την κυρά Ζωή, την οικογένεια Ζέππου και φεύγουν το βράδυ. Βάζουν πλώρη για Πειραιά αλλά όταν φτάσανε στον Σαρωνικό, ο καιρός τους έριξε στην Αίγινα.

Στην Αίγινα άφησαν τις γυναίκες σε ένα μοναστήρι που φιλοξενούσε πρόσφυγες, και ο καπετάν Στέλιος με τον Ανδρέα ξεκίνησαν στον «Ταξιάρχη» να αναγνωρίσουν τα νερά. Σύντομα κατάφεραν να βγάλουν γερό μεροκάματο και νοίκιασαν ένα παλιό μικρό σπιτάκι με δύο δωμάτια κοντά στην παραλία όπου ζούσαν όλοι μαζί. Η κυρά Ζωή όμως, που ήταν πάντα ασθενική, πέθανε λίγο αργότερα, και ο καπετάν Στέλιος σύντομα την ακολούθησε. Στην κυρά Παρασκευή παραχωρήθηκε ένα μικρό διαμέρισμα στις προσφυγικές πολυκατοικίες του Τουρκολίμανου και έτσι ο καπετάν Ανδρέας βρέθηκε στον Πειραιά. Πούλησε τον «Ταξιάρχη», που ήταν ακατάλληλος για ψάρεμα στο Φάληρο, και αγόρασε ένα δυνατό τρεχαντήρι, τέτοιο που κανείς άλλος δεν είχε στην περιοχή αφού μπορούσε να ψαρεύει βαθύτερα και να καλύρει τουλάχιστον δύο φορές περισσότερες από τους άλλους ψαράδες.

Δυστυχώς, με τον θάνατο της κυρά Παρασκευής λίγο αργότερα, χάνει και τον έλεγχο του ποτού. Γρήγορα γίνεται ο πρώτος ψαράς του όρμου του Φαλήρου, τα κονόμησε και απέκτησε μεγάλη φήμη ως ένας από τους διασημότερους γλεντζέδες. Όσα έβγαζε, κάθε βράδυ τα «ακούμπαγε». Σύχναζε στην ταβέρνα του Καούδη στις Τζιτζιφιές, όπου τραγουδούσε ο Γιάννης Παπαϊωάννου. Άφηνε μάλιστα αρκετά χρήματα, ώστε ο Παπαϊωάννου, που «*χαιρόταν όταν τον έβλεπε*», έγραψε γι' αυτόν στην Κατοχή το πασίγνωστο τραγούδι, λόγω του οποίου τον θυμόμαστε και εμείς σήμερα. Μάλιστα, συχνά τραγούδαγε: «*Καπετάν Ανδρέα Ζέππο, βαλ' το χέρι στο γιλέκο*», διότι ο Ζέππος έβγαζε από τη τσέπη του γιλέκου χρυσές λίρες. Κάθε βράδυ στα μπουζούκια ξόδευε περιουσίες. Δεν λογάριασε ποτέ το χρήμα, γιατί νόμιζε ότι πάντα θα του έρχονταν όλα βολικά.

Με τον Παπαϊωάννου ήταν πολύ φίλοι, αλλά είχαν και κάποια μακρινή συγγένεια. Ήταν όμως περισσότερο φίλοι, γιατί έκαναν μαζί και στο ψαροκάικο. Πριν ακόμα γίνει συνθέτης ο Παπαϊωάννου, δούλευε στο καΐκι του Ζέππου. Είχε λοιπόν ένα μπουζουκάκι κι όπως καθόταν στην πρύμνη, τραγούδαγε τους καημούς της δουλειάς τους. Έτσι, αφιέρωσε το ομώνυμο τραγούδι στον καπετάνιο του, που έγινε σουξέ με την αξέχαστη Μαρίκα Νίνου, περίπου το

΄46. Και οι στίχοι του τραγουδιού αυτού τελικά δεν βγήκαν από την φαντασία του συνθέτη. Ήταν η καθημερινή ζωή του καπετάν Ανδρέα Ζέππου.

Ο Ζέππος αγαπούσε τους ανθρώπους και δεν ξέχασε ποτέ ότι και ο ίδιος ήταν πρόσφυγας. Πάντρεψε πολλές ορφανές κοπέλες που δεν είχαν κουμπάρο να τις στεφανώσει, βάφτισε πολλά αβάπτιστα που λόγω της φτώχειας δεν είχαν τα απαραίτητα για το μυστήριο, τάισε τη χήρα και το ορφανό· ακόμη και στις γάτες έδινε τα πατημένα ψάρια για να φάνε. Κυρίως όμως, στη μεγάλη πείνα της Κατοχής, βοήθησε κόσμο και ντουινιά.

Το 1941 οι Γερμανοί βομβαρδίζουν τον Πειραιά και οι κάτοικοι αναγκάζονται να καταφύγουν στην Αθήνα. Περνώντας απ' το Φάληρο, πολλοί ηλικιωμένοι έμειναν εκεί διότι δεν μπορούσαν άλλο να περπατήσουν. Ο καπετάν Ανδρέας δίνει αλεύρι στον φούρνο απ' τ' απόθεμά του, και μοιράζει ψωμί. Το καΐκι του έφερε μεγάλα ψάρια, διότι είχαν σκοτωθεί από τις εκρήξεις και επέπλεαν στο νερό και, αντί να τα πουλήσει, τα βράζει και τα μοιράζει συσσίτιο.

Μετά την Κατοχή, η έντονη εκβιομηχάνιση και αστικοποίηση της περιοχής, είχε ως συνέπεια τη μόλυνση των φαληρικών υδάτων και το ψάρεμα, πλέον, ήταν αδύνατο. Αναγκάστηκε, λοιπόν, να επιστρέψει στο Τουρκολίμανο και να ψαρεύει στα ανοικτά, αλλά το ψάρεμα εκεί ήταν πολύ δύσκολο, πολύ κουραστικό και δεν απέφερε πάντα κέρδος· απ' το πολυπληθές τσούρμιο του, κράτησε μόνον δύο-τρία παλικάρια. Τα χρόνια όμως είχαν

περάσει, ο καπετάνιος είχε βαρύνει (χώρια που ήταν και αλκοολικός) ενώ μεροκάματο δεν έβγαине· δεν μπορούσε να συνεχίσει άλλο αυτή τη δουλειά.

Περί το 1955 αποφασίζει να δουλέψει ως μανάβης, να παίρνει ψάρια από τα καΐκια και να γυρίζει να τα πουλήσει. Αντί να γυρνάει τις γειτονιές όμως, αξιοποίησε τις γνωριμίες του και πήγαινε ψάρια σε όλες τις ταβέρνες και τα εστιατόρια. Ούτε πάλι, όμως, έβγαζε μεροκάματο γιατί οι ταβέρνες δεν πλήρωναν. Όμως, και ο ίδιος ο καπετάνιος δεν είχε πια τη δύναμη να γυρίζει την πόλη με τα πόδια και τα βαριά καλάθια· είχε μεγαλώσει. Παίρνει, λοιπόν, ένα καλάθι ψάρια, και στέκεται έξω από τον ηλεκτρικό στο Φάληρο. Βγάζει μικρό μεροκάματο αλλά η πληρωμή γίνεται τουλάχιστον τοις μετρητοίς και όχι όπως στις ταβέρνες. Όταν τελειώνει νωρίς, ψαρεύει μόνος του χταπόδια και τα πουλά την επομένη. Έβαλε μάλιστα και μια ταμπέλα: «Ψάρια απ' τον καπετάν Ανδρέα Ζέππο». Τα λεφτά δεν έφταναν όμως, και η γυναίκα του, η κυρά Κατίνα, αναγκάζεται να ξενοδουλέψει. Τυχερή στην ατυχία της, την παίρνει βοηθό στο σπίτι της η Φανή, η γυναίκα του λογοτέχνη Κώστα Σούκα.

Η Φανή ευεργετήθηκε από τον καπετάνιο όταν στην Κατοχή της έδινε, μαζί με τόσους άλλους, από μια χούφτα ψάρια και επιβίωσαν. Γρήγορα ο καπετάνιος συνδέθηκε με τη φιλολογική συντροφιά του Σούκα, η οποία τον δέχθηκε με σεβασμό και αγάπη· εκεί τον γνώρισε και ο Ευ. Αθηναίος. Απ' αυτούς τους ανθρώπους βρήκε μια αναγνώριση για όσα έκανε στην Κατοχή.

Φαίνεται όμως ότι, αυτή η υπέρμετρη αγάπη του Ζέππου και βοήθεια που έδινε στον καθένα, να του στοίχισε σε τελευταία ανάλυση και την ίδια του τη ζωή, αφού είναι σίγουρο ότι του στοίχισε το καΐκι του! Γιατί ο Ζέππος ήταν *«τρομερά φερέγγυος άνθρωπος κι όταν χρωστούσε αρρώσταινε»*, όπως είπε κάποτε ο γιος του. Έτσι, κάποια μέρα εκείνης της εποχής, ένας γνωστός του από τη Χαλκίδα, θέλησε να πάρει ένα δάνειο από την Αγροτική Τράπεζα, για να αγοράσει «εργαλεία» για το καΐκι του. Ο Ζέππος μπήκε εγγυητής, αλλά για κάποιον λόγο το δάνειο δεν εξοφλήθηκε και ο Ζέππος δεν είχε τόσα πολλά λεφτά πια για να πληρώσει. Έπρεπε να πληρώσει με το καΐκι του... Το έχασε.

Έγινε αλκοολικός από το πιωτό -όταν οι άλλοι έπιναν καφέ, αυτός έπινε ούζο και κάποια στιγμή δεν άντεξε. Πέθανε από κίρρωση του ήπατος στα 1969, σε ηλικία 55 χρονών. Πέθανε άφραγκος και παρά λίγο να γίνει και έρανος για τα έξοδα της κηδείας του. Τότε, ο Παπαϊωάννου έγραψε προς τιμήν ένα ακόμη τραγούδι, το «Ο Ζέππος εκουράστηκε».

ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΕΠΠΟΣ

Μια ψαροπούλα είναι αραγμένη
στο ακρογιάλι τον Ζέππο περιμένει
καπετάν Ανδρέα Ζέππο χαίρομαι όταν σε βλέπω
χαίρομαι όταν σε βλέπω καπετάν Ανδρέα Ζέππο

Όλοι καλάρουνε μα δεν πιάνουν ψάρια
καλάρει ο Ζέππος και βγάζει καλαμάρια
έγια μόλα έγια λέσα έχει ο σάκος ψάρια μέσα
έχει ο σάκος ψάρια μέσα έγια μόλα έγια λέσα

Μέσα στο τσούρμο τους είναι όλοι ιππότες
έξι απ την Κούλουρη και έξι αϊβαλιώτες
καπετάν Ανδρέα Ζέππο χαίρομαι όταν σε βλέπω
χαίρομαι όταν σε βλέπω καπετάν Ανδρέα Ζέππο

έγια μόλα έγια λέσα έχει ο σάκος ψάρια μέσα
έχει ο σάκος ψάρια μέσα έγια μόλα έγια λέσα

3.3 Ο Αντώνης ο βαρκάρης

Η μουσική και τα τραγούδια μιας ταινίας, συχνά είναι ένα από τα βασικά συστατικά για την επιτυχία της. Υπάρχουν κινηματογραφικά τραγούδια που έχουν κλέψει κυριολεκτικά την παράσταση και έχουν αποκτήσει φήμη μεγαλύτερη ακόμα και από την ταινία στην οποία είχαν πρωτακουστεί.

Το τραγούδι που έγινε η αφορμή για την δημιουργία του πολύ γνωστού τραγουδιού: Ο Αντώνης ο βαρκάρης, ακούστηκε στην ταινία του σκηνοθέτη Florian Rey “Carmen la de Triana” (1938), από την Αργεντινο-ισπανίδα ηθοποιό Imperio Argentina. Το τραγούδι αυτό έχει τίτλο “Antonio Vargas Heredia” και είναι σύνθεση των Jose Molleda και Juan Mostazo.

Η ταινία προβλήθηκε με επιτυχία στην Αθήνα το 1939 και η ιστορία της Κάρμεν από την Τριάνα (παλιά λαϊκή συνοικία της Σεβίλλης με φλαμέγκο, τσιγγάνους κλπ) συγκίνησε βαθύτατα το ελληνικό κοινό. Σχεδόν αμέσως τα τραγούδια της ταινίας ντύθηκαν με ελληνικούς στίχους από τον στιχουργό Μιχάλη Γαϊτάνο και με βασικό κορμό αυτά ανέβηκε

στο θέατρο Μικάδο της Θεσσαλονίκης η επιθεώρηση “Κάρμεν”, κατ’εντολήν του εκδότη Γιάννη Βελίδη για να προωθηθεί η “προστατευομένη” του ηθοποιός Μιμόζα.

Εμπνευσμένο κυρίως από την υπόθεση της ταινίας και κλέβοντας κάποια μέτρα από τη μουσική του τραγουδιού “Antonio Vargas Heredia” κυκλοφορεί το 1939 το χασάπικο “ο Αντώνης, ο βαρκάρης”. Η μουσική είναι του Σπύρου Περιστέρη και οι στίχοι του Μίνωα Μάτσα, που από νεαρός στιχουργός μέσα σε λίγα χρόνια έγινε το αφεντικό της ελληνικής δισκογραφίας. Στον δίσκο, ως στιχουργός αναφέρεται η Πιπίτσα Οικονόμου ,που ήταν υπάλληλος του Μ. Μάτσα, το όνομα της οποίας χρησιμοποίησε ως ψευδώνυμο ο Μάτσας για να υπογράψει τους στίχους του.

Και μπορεί ο Antonio Vargas Heredia να έγινε Αντώνης, βαρκάρης και σερέτης, ο Mostozo, συνθέτης του αυθεντικού τραγουδιού, αποδείχτηκε ότι ήταν κι αυτός... σερέτης (=ζόρικος). Όταν πληροφορήθηκε την επιτυχία της ρεμπέτικης εκδοχής του τραγουδιού του, κατέφυγε στα ελληνικά δικαστήρια καταγγέλοντας τους Περιστέρη-Μάτσα για κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας και απαιτώντας αποζημίωση. Το δικαστήριο όμως δεν δικαίωσε τον Ισπανό συνθέτη μια και η μουσική ήταν αρκετά παραλλαγμένη και οι ελληνικοί στίχοι δεν ταυτίζονταν με τους αντίστοιχους ισπανικούς. Ο Μάτσας στους στίχους του “Αντώνη” απέδιδε περιληπτικά την ιστορία της ταινίας και όχι το νόημα των στίχων του αυθεντικού τραγουδιού. Λέγεται, ότι σαν μάρτυρα υπεράσπισης οι κατηγορούμενοι εμφάνισαν στο δικαστήριο κάποιον Αντώνη, βαρκάρη στο επάγγελμα, ο οποίος δήλωσε ότι το τραγούδι γράφτηκε ειδικά γι’ αυτόν

Ο ΑΝΤΩΝΗΣ Ο ΒΑΡΚΑΡΗΣ

Ο Αντώνης ο βαρκάρης ο σερέτης
έπαψε να ζει ρεμπέτης
θέλει πλούτη και παλάτια
και της Κάρμεν τα δυο μάτια

Επαράτησε τη βάρκα στο λιμάνι
κάτω στο Πασαλιμάνι
τραγουδάει κι όλο πίνει
ταυρομάχος πάει να γίνει

Μα ο άκαρδος ο ταύρος τον σκοτώνει
και στη γη τονε ξαπλώνει
σαν τον βλέπει η Κάρμεν κλαίει
πάει κοντά του και του λέει

Αχ Αντώνη μου, βαρκάρη μου σερέτη
τώρα μένω νέτη σκέτη
μες στον κόσμο η καημένη
χήρα παραπονεμένη

3.4 Ο Νικόλας ο ψαράς

Η ιστορία του Νικόλα του ψαρά είναι μια ιστορία που έχει διατηρηθεί στο πέρασμα των χρόνων καθώς διηγείται από στόμα σε στόμα. Λόγω αυτού κάποιες πληροφορίες έχουν χαθεί ή δεν αναφέρονται σε την πηγή της παρούσας ιστορίας. Αυτό όμως δεν μειώνει σε τίποτα το ενδιαφέρον της.

Σε κάποιο νησί της Ελλάδας, ζούσε και η κοπέλα που δεν είχε όνομα, γιατί όλοι όσοι τη γνώρισαν δε μπορούσαν να ξεχάσουν, δε μπορούσαν να ξεφύγουν από τη σαγήνη των πύρινων ματιών της. Από το υγρό, βαθύ αλλά και ανυπότακτο βλέμμα που προκαλούσε τον πόθο των αρσενικών και τη ζήλια των θηλυκών. Μα συνάμα και τη λατρεία τους. Ψυχή αδάμαστη και πνεύμα ελεύθερο, η κοπέλα με τα πύρινα μάτια ζούσε πολιορκημένη από κάθε λογής κόλακες, άντρες και γυναίκες, που προσπαθούσαν να την υποτάξουν, να σφετεριστούν την απίστευτη γονιμοποιό δύναμη της. Όσο πιο απλόχερα και αβίαστα σκόρπιζε τη γοητεία της, με όση χάρη και φυσικότητα το έκανε, τόσο περισσότερο φόβιζε τους ανθρώπους που αδυνατούσαν να αποδεχτούν το μεγαλείο του “ιερού θηλυκού”, να αντέξουν το άγγιγμα της, γεννώντας τους τα πιο αντιφατικά συναισθήματα. Ο θρύλος λέει ότι τρεις πεταλούδες την ακολουθούσαν όπου κι αν πήγαινε και ότι στο διάβα της σκορπούσε άρωμα από άνθη λεμονιάς. Ότι ένα ολόκληρο τσούρμο από ξυπόλητα παιδιά την ακολουθούσε καθώς κατηφόριζε την πάνω γειτονιά για να ανοίξει το μικρό της μαγαζί. Και πάντα έβρισκε κατιτίς για τα ξυπόλητα παιδιά, αν και μόνο ένα της βλέμμα έφτανε για να τα κάνει να παραληρούν από χαρά.

Κουρασμένη από την κατάσταση συνεχούς πολιορκίας, αηδιασμένη από τη ρηχότητα των περιστασιακών και μόνιμων εραστών, που περισσότερο από την ίδια επιθυμούσαν να νιώσουν την ηδονή της υποταγής της, η κοπέλα με τα πύρινα μάτια κάποια στιγμή ακολούθησε τη θαλασσινή στράτα. Βρέθηκε σούρουπο στη σκάλα και το μικρό λιμάνι. Εκείνη τη φορά το βλέμμα της άγριο και σκληρό αποθάρρυνε κάθε πιθανή επαφή με ανθρώπους. Έμεινε για ώρα να παρακολουθεί μια ζωή που μέχρι τότε αγνοούσε. Την επιστροφή των ανθρώπων της θάλασσας και τις προετοιμασίες όσων έφευγαν. Είδε τη γέριχη

βάρκα να ζυγώνει αγκομαχώντας στο μόλο και τον κύρη της, το Νικόλα, να βιάζεται να την τακτοποιήσει για να βοηθήσει το γέρο καπετάνιο που με τη σειρά του έφτανε στη στεριά.

Παρακολούθησε εκστατική την ιεροτελεστία των τελευταίων εργασιών που σα σε χορογραφία εκτελούσαν οι δυο ψαράδες. Ζήληψε την αρμονία με την οποία συνεργάζονταν, το στοργικό αγκάλιασμα του γέρου και τη λατρεία στο πρόσωπο του νέου, αφουγκράστηκε τον ήχο των ποτηριών που τσούγκρισαν στο λιμανίσιο καφενέ και το σπαρακτικό αμανέ του γέρου λίγο αργότερα. Έναν αμανέ για χαμένους τόπους και για γυναίκες που πεταλούδες τις ακολουθούσαν και στο διάβα τους σκόρπιζαν άρωμα από άνθη λεμονιάς. Για ναυτικούς που χάθηκαν μαγεμένοι από τα τραγούδια των σειρήνων και άλλους που τρελάθηκαν στο συναπάντημα τους με τα μυθικά πλάσματα της θάλασσας. Για ουρί του παραδείσου που έπαιρναν τη μορφή γυναίκας και ξεστρατισμένους αγγέλους που απαρνούσαν τη ζωή στον ουρανό για να μοιραστούν τα πάθη και τους πόθους των ανθρώπων.

Σαστισμένη η κοπέλα με τα πύρινα μάτια, αναγνώρισε στο πρόσωπο του νέου, το Νικόλα, τον παλιό συμμαθητή της, το αγόρι των σκιών που ποτέ μέχρι τότε δεν του είχε δώσει καμία σημασία, που ποτέ μέχρι τότε δεν τον είχε σκεφτεί. Τον μοναδικό που δεν της είχε ζητήσει ποτέ τίποτα, που δεν είχε ποτέ προσπαθήσει με οποιοδήποτε τρόπο να την προσεγγίσει. Από εκείνη τη μέρα κάθε που έφτανε το σούρουπο η κοπέλα με τα πύρινα μάτια έπαιρνε τη θαλασσινή στράτα για να καταλήξει στο μεγάλο βράχο απ' όπου παρατηρούσε τις βάρκες να γυρίζουν. Σίμωνε στα κρυφά κοντά στον καφενέ για να χαζέψει το παράξενο ζευγάρι και να βεβαιωθεί για αυτό που από την πρώτη στιγμή ήξερε.

Όσπου ένα βράδυ εγκατέλειψε το μεγάλο βράχο νωρίτερα από ότι συνήθιζε, άφησε τις σκιές και με τις πεταλούδες και το άρωμα από άνθη λεμονιάς να την ακολουθούν, στάθηκε μπροστά στη βάρκα του Νικόλα. Του άπλωσε το χέρι της για να βγει και τον κοίταξε βαθιά μέσα στα μάτια, έτσι όπως μόνο η κοπέλα με τα πύρινα μάτια κοίταζε. Και όλα έγιναν τόσο απλά, τόσο εύκολα, όπως συμβαίνουν στα παραμύθια. Και οι δύο νέοι με ένα βλέμμα μοιράστηκαν όλη την προηγούμενη ζωή τους. Λες και ο μόνος σκοπός της ύπαρξής τους ήταν αυτή η συνάντηση. Λες και ζούσαν πάντα κάτω από την ίδια στέγη και κατά κάποιο τρόπο το ίδιο το σύμπαν ήταν η στέγη τους! Πιασμένοι από το χέρι έτρεξαν να δώσουν το ελεύθερο χέρι τους στο γέρο καπετάνιο εκείνη τη μέρα, και όλες όσες ακολούθησαν για πολύ πολύ καιρό.

Η κοπέλα κάθε σούρουπο στεκόταν στο γνώριμο βράχο και περίμενε τον καλό της να γυρίσει. Ο θρύλος λέει ότι όσο τον περίμενε, ένα ουράνιο τόξο στεφάνωνε τα μαλλιά της και οι πεταλούδες τρυγούσαν τους χυμούς του, αλλάζοντας χρώματα και σχήματα. Πλήθος

κόσμου κατέβαινε από το χωριό, άλλοι για να θαυμάσουν το θέαμα και άλλοι για να το ξορκίσουν. Τα ξυπόλητα παιδιά συνόδευαν κάθε βράδυ το ζευγάρι στο σπίτι της κοπέλας - που δεν είχε πια πύρινα μάτια- στο ψηλότερο σημείο της πάνω γειτονιάς. Κανείς δε θυμάται ποτέ ακριβώς σκιάστηκαν τα μάτια της κοπέλας από το αταίριαστο μείγμα ευτυχίας και μελαγχολίας. Γιατί οι ελάχιστοι που μπορούσαν να το προσέξουν δεν ήθελαν να το πιστέψουν. Μόνο ο Νικόλας, ο καπετάν Μάρκος και η ίδια αντιλαμβάνονταν την αλλαγή που συνέβαινε μέρα με τη μέρα, όσο οι δύο νέοι δένονταν ακόμα πιο βαθιά, όσο ο έρωτας τους γινόταν ακόμα πιο παθιασμένος, μέχρι που έγινε έρωτας χωρίς παρελθόν και δίχως μέλλον. Μόνο παρόν...

Ήξεραν και οι τρεις, το έβλεπαν να έρχεται, ένιωθαν την αντάρα της θάλασσας που διεκδικούσε το μερτικό της. Αγνάντευε κάθε μέρα η κοπέλα από το βράχο της και κάθε μέρα όλο και μεγαλύτερα κύματα της έκρυσαν τον ορίζοντα, όλο και πιο δύσκολη και καθυστερημένη γινόταν η επιστροφή. Και κάθε μέρα, παρά τις δυσκολίες, ο Νικόλας γαλήνευε όλο και πιο πολύ και τα μάτια του γέμιζαν κι άλλη θάλασσα κι άλλο ουρανό. Ώσπου ένα πρωινό καθώς ο Νικόλας έλυνε τους κάβους καθάριο ακούστηκε από το τζουκ μποξ του καφενέ το τραγούδι του Τσιτσάνη...

Ο ΝΙΚΟΛΑΣ Ο ΨΑΡΑΣ

Πρωί, πρωί γυρίσανε
τα τρεχαντήρια όλα,
μα ο Νικόλας ο ψαράς, ο ψαράς,
δε φάνηκε ακόμα, στη στεριά.

Μπρος στ' ακρογιάλι στέκεται,
μια μάνα μαυροφόρα,
είναι αυτή που ανησυχεί, που ανησυχεί,
η μάνα του Νικόλα, του ψαρά.

Διστάζει ποιος να της το πει,
να την πληροφορήσει,
πως ο Νικόλας πνίγηκε, πνίγηκε
και πια δε θα γυρίσει, στη στεριά.

Πέρασαν μήνες, πέρασαν
κι η μάνα του Νικόλα,
με την ελπίδα στην καρδιά, στην καρδιά,
τον περιμένει ακόμα, στη στεριά.

Γύρισε ο Νικόλας στην αγαπημένη του, χαμήλωσε το βλέμμα του και έφερε τα χέρια στην καρδιά του. Και το λαμπερότερο χαμόγελο άνθισε στα χείλη του, το βλέμμα του άστραψε ευτυχισμένο όσο ποτέ άλλοτε, όταν ξανασήκωσε το βλέμμα του στην κοπέλα. Άφησε τον κάβο βαθιά στη θάλασσα να πέσει, λυγερώνοντας την κοπέλα από τα δεσμά του έρωτά τους.

Όλοι κατάλαβαν ότι κάτι αναπάντεχο θα συνέβαινε -καλό ή κακό κανείς δεν ήξερε- γιατί είδαν την κοπέλα να βαδίζει προς το βράχο. Και εκείνη τη φορά κανένα ουράνιο τόξο δε στεφάνωσε το κεφάλι της. Την είδαν να απλώνει το χέρι και οι πεταλούδες φώλιασαν στο χούφτα της. Με μια γλυκιά πνοή της φύσηξε και πέταξαν μακριά, μέχρι που μεταμορφώθηκαν σε γιγάντια θαλασσοπούλια και χάθηκαν στον ορίζοντα, προς τα εκεί που είχε φύγει η βάρκα του Νικόλα. Τα μάτια της κοπέλας έγιναν πάλι πύρινα, περισσότερο από ποτέ... Με τα μακριά ολόισια μαλλιά της να θροΐζουν και μια άγρια χαρά που φαινόταν ακόμα μεγαλύτερη καθώς τα δάκρυα έτρεχαν ποτάμι στο υπέροχο πρόσωπό της ανηφόρισε τη στράτα. Και από κάθε δάκρυ που κύλησε στο χόμα μια λεμονιά φύτρωσε. Κανείς δεν την ξαναείδε από τότε και για πολύ καιρό κανείς δεν ξαναμίλησε για την κοπέλα και το Νικόλα.

Η πλάκα από το τζουκμποξ ποδοπατήθηκε και το τραγούδι του Τσιτσάνη δεν ξανακούστηκε στο νησί. Πολλοί ισχυρίζονται ότι η ιστορία είναι ολότελα ψεύτικη. Άλλοι πάλι λένε ότι ο Νικόλας και η κοπέλα δεν ήταν άνθρωποι ,αλλά ένας άγγελος κι ένα ουρί του παραδείσου και ότι σε κάποιο άλλο σημείο του σύμπαντος εξακολουθούν να βρίσκονται και να χωρίζουν, να ζουν τον έρωτα και την απώλεια αενάως, τη γέννηση και το θάνατο... Από τότε λένε ότι μες την καρδιά του χειμώνα ,όταν ο μαΐστρος αναγκάζει τους ανθρώπους να κλειστούν στα σπίτια τους, η πάνω γειτονιά πλημμυρίζει από το άρωμα των ανθών της λεμονιάς και ότι ο άνεμος σφυρίζει την απαγορευμένη μελωδία...

3.5 Η Βαρβάρα

Η Βαρβάρα ηχογραφείται αρχές του 1936 στην Columbia, με την υπογραφή του Παναγιώτη Τούντα, μουσικού και τότε καλλιτεχνικού διευθυντή της δισκογραφικής. Την τραγουδάει ο Στελλάκης Περπινιάδης υπό τους ήχους της ορχήστρας του Γιοβάν Τσαούς. Την ίδια χρονιά κυκλοφορεί στην Αμερική από τον Τέτο Δημητριάδη.

Στη συνείδηση του κόσμου οι στίχοι της Βαρβάρας συνδέονται με τη Λουκία Μεταξά. Κόρη του δικτάτορα και αρχηγός του γυναικείου τμήματος της ΕΟΝ φημολογούνταν, ότι

απολάμβανε μια ιδιαίτερα δραστήρια ερωτική ζωή, πράγμα που στο σινάφι τους λογίζονταν ως ανεπανόρθωτη ντροπή για τον πατέρα της. Το περιεχόμενο είναι “πονηρό”, η διαφήμιση μεγάλη και η Βαρβάρα τραγουδιέται παντού, γίνεται ανάρπαστη και πουλάει πάνω από 90.000 δίσκους, νούμερο ρεκόρ για την εποχή.

Οι συντηρητικοί κύκλοι ερεθίζονται, οι εφημερίδες της εποχής οργιάζουν για την προσβολή των χρηστών ηθών. Και το καθεστώς σπεύδει να προστατεύσει το λαό του από την αισθητική και ηθική κατρακύλα. Το Υπουργείο Τύπου και Τουρισμού χαρακτηρίζει το τραγούδι ΑΣΕΜΝΟ και εκδίδει εγκύκλιο, με την οποία απαγορεύει την κυκλοφορία της Βαρβάρας, ποινικοποιεί την πώληση, την ακρόαση και το ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΜΑ της!

Σε εφημερίδα της εποχής διαβάζουμε: « Η «ΒΑΡΒΑΡΑ» ΑΠΗΓΟΡΕΥΘΗ- Υπό των οργάνων της Ειδικής Ασφαλείας κατασχέθηκαν οι φωνογραφικοί δίσκοι του γνωστού λαϊκού τραγουδιού «Η Βαρβάρα», καθ’ όσον εχαρακτηρίσθη τούτο ως άσεμνον. Οι κατασχεθέντες δίσκοι απεστάλησαν εις την εισαγγελία των πλημμελειοδικών διά τω περαιτέρω».

Τον Δεκέμβριο του 1936 οι αφοί Λαμπρόπουλοι, ιδιοκτήτες της Columbia και εκδότες του δίσκου, ο Παναγιώτης Τούντας, ο Στελλάκης Περπινιάδης και 90 καταστηματάρχες που πουλούσαν ή αναπαρήγαγαν το δίσκο παραπέμπονται σε δίκη. Οι Λαμπρόπουλοι υποδεικνύουν τον Τούντα ως υπεύθυνο δισκογραφικών εκδόσεων και απαλλάσσονται. Ο Στελλάκης δηλώνει “μισθωτός”, υποδεικνύει επίσης τον Τούντα, πληρώνει μικρό πρόστιμο και δέχεται σοβαρότατη επίπληξη, διότι τόλμησε να τραγουδήσει τέτοιο άσμα άσεμνο, ενώ ήταν ιεροψάλτης. Ο Τούντας λογίζεται ως υπεύθυνος της όλης κατάστασης και πληρώνει ένα βαρύτατο πρόστιμο.

Η Βαρβάρα δεν είναι βεβαίως ένα μεμονωμένο περιστατικό, παρά μια ενδεικτική περίπτωση. Το 1936 η δικτατορία του Μεταξά απαγορεύει καθολικά τους αμανέδες ως «τουρκοειδή» άσματα και διώκει ανηλεώς το ίδιο το μπουζούκι. Ένα χρόνο πριν ο Κεμάλ Ατατούρκ είχε απαγορεύσει τους αμανέδες ως «ελληνικό κατάλοιπο».

Η ΒΑΡΒΑΡΑ

Η Βαρβάρα κάθε βράδυ στη Γλυφάδα ξενυχτάει
και ψαρεύει τα λαβράκια, κεφαλόπουλα, μαυράκια
Το καλάμι της στο χέρι, κι όλη νύχτα στο καρτέρι
περιμένει να τσιμπήσει το καλάμι να κουνήσει

Ένας κέφαλος βαρβάτος, όμορφος και κοτσονάτος
της Βαρβάρας το τσιμπάει, το καλάμι της κουνάει
Μα η Βαρβάρα δεν τα χάνει τον αγκίστρωσε τον πιάνει
τον κρατά στα δυο της χέρια και λιγώνει στα γέλια

Κοίταξε μωρή Βαρβάρα, μη σου μείνει η λαχτάρα
τέτοιος κέφαλος με νύχι, δύσκολα να σου πετύχει
Βρε Βαρβάρα μη γλιστρήσει και στη θάλασσα βουτήξει
βάστα τον απ' το κεφάλι μη σου φύγει πίσω πάλι

Στο καλάθι της τον βάζει κι από την χαρά φωνάζει
έχω τέχνη έχω χάρη ν' αγκιστρώνω κάθε ψάρι
Για ένα κέφαλο θρεμένο όλη νύχτα περιμένω
που θα 'ρθεί να μου τσιμπήσει το καλάμι να κουνήσει

3.6 Οι Αδικοπνιγμένοι

1η Αυγούστου του 1937 το πετρελαιοκίνητο τρεχαντήρι "Ανάστασις" αναχωρεί με 45 επιβάτες από το λιμάνι της Αίγινας με προορισμό τον Πειραιά. Δύο ώρες μετά και με ιδανικές συνθήκες πλησιάζει στην είσοδο του λιμανιού. Λίγη ώρα πριν έχει αναχωρήσει από τον Πειραιά το ατμόπλοιο Ύδρα, χωρητικότητας 250 τόνων με προορισμό το Άστρος της Κυνουρίας. Κυβερνήτης του ήταν ο Μόσχος Διαμαντόπουλος. Παρά το γεγονός ότι η αναχώρηση έγινε στις δέκα το βράδυ, χωρίς καθυστέρηση στην επιβίβαση όπως συνηθιζόταν, ο πλοίαρχος Διαμαντόπουλος διακατεχόταν από μια αδημονία αναχώρησης την οποία είχε μεταδώσει στο επταμελές πλήρωμα. Ίσως και αυτός να ήταν ο λόγος που η πορεία του «Ύδρα» δεν ήταν αυτή που συνήθως ακολουθούσαν τα εξερχόμενα από το λιμάνι πλοία.

Τα πλοία που έφευγαν από τον Πειραιά πλησίαζαν τη δεξιά πλευρά του προλιμένα αφήνοντας χώρο στην αριστερή για αυτά που έμπαιναν στο λιμάνι. Όμως, εκείνη τη βραδιά το «Ύδρα» δεν ακολούθησε τον γενικό κανόνα, αλλά εξήλθε από την αριστερή πλευρά. Η ανυπαρξία κανόνων ναυσιπλοΐας σε συνδυασμό με την αδημονία του καπετάνιου να φτάσουν πιο γρήγορα στον προορισμό τους, έχει ως αποτέλεσμα το Ύδρα να αλλάξει την πορεία του και να βγει από τον αριστερό δίαυλο, χώρο που κανονικά χρησιμοποιούν τα εισερχόμενα στο λιμάνι, πλοία.

Ο καπετάνιος του τρεχαντηριού μόλις αντίκρισε το ατμόπλοιο να κατευθύνεται προς τα πάνω τους, έτρεξε στην πλώρη και κρατώντας ένα ναυτικό φανό στο χέρι άρχισε να το κινεί γρήγορα ελπίζοντας ότι η γέφυρα του «Ύδρα» θα ανταποκριθεί και θα στρέψει το ατμόπλοιο προς τα δεξιά. Το τρεχαντήρι δεν μπορούσε να κινηθεί δεξιότερα, καθώς βρισκόταν κοντά στην Πειραιϊκή ακτή και θα συντριβόταν πάνω στα βράχια της. Έτσι ο καπετάνιος του "Ανάστασις" έκανε μια τελευταία προσπάθεια να αποφύγει την σύγκρουση στρέφοντας το τιμόνι όλο αριστερά, αλλά δεν πρόλαβε.

Δυστυχώς ο ελιγμός, αλλά και τα σήματα απόγνωσης ελάχιστα μετέβαλαν το πεπρωμένο των δύο σκαφών αφού «Υδρα» και «Ανάστασις» βρέθηκαν σε διασταυρούμενες ρότες, μύτη με μύτη. Το ατμόπλοιο καρφώθηκε πάνω στην δεξιά μάσκα του τρεχαντηριού και το σήκωσε στον αέρα. Η τραγωδία θα μπορούσε να σταματήσει εκεί, αλλά ο κυβερνήτης του «Υδρα» διέταξε «πίσω ολοταχώς» και προκάλεσε τη βίαιη αποκόλληση του τρεχαντηριού και την άμεση καταπόντισή του. Τα απόνερα που δημιούργησε η ταχεία υπαναχώρηση του «Υδρα» έστειλαν το τρεχαντήρι στα βάθη της θάλασσας, παρασέρνοντας στον θάνατο 28 άτομα.

Η καταβύθιση του «Ανάστασις» έμεινε χαραγμένη ως ανάμνηση για αρκετό καιρό και έπρεπε να μεσολαβήσουν τα τραγικά γεγονότα του πολέμου και της κατοχής όπου οι εκατόμβες των αμάχων από την πείνα και τους βομβαρδισμούς της πόλης, πέρασαν το ναυάγιο του «Ανάστασις» σε δεύτερη μοίρα. Η καταβύθιση του «Ανάστασις» έφτασε να γίνει τραγούδι με τίτλο «Οι Αδικοπνιγμένοι» από τον Κώστα Ρούκουνα. Το τραγούδι έγινε δίσκος από την ODEON που γρήγορα όμως αποσύρθηκε από το καθεστώς του Μεταξά.

ΟΙ ΑΔΙΚΟΠΝΙΓΜΕΝΟΙ

Δυο καπετάνιοι κάνανε
μεγάλη απροσεξία
και τόσος κόσμος πνίγηκε
χωρίς καμιά αιτία.

Κοσμάκη, δώστε προσοχή
ν' ακούστε τα χαμπάρια,
απόξω από τον Πειραιά
τράκαραν δυο καράβια.

Το ένα η Ανάστασις
το άλλο το Υδράκι,
απέναντι στου Παρλαμά

σκόρπισαν το φαρμάκι.
Ωχ, Παναγία μου.

Σκεφτείτε τώρα, βρε παιδιά
με κλάματα να κράζουν
γυναίκες, άντρες και παιδιά
σώστε μας να φωνάζουν.
Εϊ, μωρέ, τι άδικο κακό ήταν αυτό.

Έτσι τους ήτανε γραφτό
άδικα να πνιγούνε
κι όσοι τους περιμένανε
στα μαύρα να ντυθούνε

3.7 Ακρογιαλιές-δειλινά

*"Μπορεί να με πλανέψουν κι άλλες
ακρογιαλιές και δειλινά,
κι αγάπες, ναύρω πιο μεγάλες,
σκλάβα σ' αυτές παντοτεινά"*

είναι το τέταρτο τετράστιχο της ποιήτριας Ανθούλας Σταθοπούλου - Βαφοπούλου που γράφτηκε το 1933. Δεκαπέντε λέξεις που ίσως μας θυμίζουν το ρεφρέν του τραγουδιού του λαϊκού τροβαδούρου Βασίλη Τσιτσάνη : *"Μπορεί να τόχουν πλανέψει ακρογιαλιές δειλινά και σκλαβωμένη κρατάνε για πάντα τη δόλια καρδιά."*

Το πάθος του να αναζητά την ποιότητα στους στίχους των τραγουδιών του είναι γνωστή. Πηγή έμπνευσής του, στην προκειμένη περίπτωση, ο τόμος "Έργα" της Ανθούλας Σταθοπούλου - Βαφοπούλου. Το ποίημα εντυπωσίασε το συνθέτη, με αποτέλεσμα να κρατήσει το μοτίβο και να δημιουργήσει ένα τραγούδι σκοτεινό όχι ρεμπέτικο, ούτε ιδιαίτερα λαϊκό, που θα ερμήνευε η Στέλλα Χασκίλ. Αυτό θα συνέβαινε μέσα στον εμφύλιο, το 1948, δεκατρία χρόνια μετά το θάνατο της εμπνεύστριας του.

Ο Βασίλης Τσιτσάνης λάτρευε την πατρίδα του και υπέφερε βλέποντας τη δύσκολη κατάσταση που επικρατούσε τότε, κυρίως ύστερα από τα όσα είχε περάσει από τους ξένους κατακτητές. Θέλησε να γράψει ένα τραγούδι στο οποίο να περιγράφει τα πάθη της, αλλά τον εμπόδιζε η λογοκρισία που θα δεχόταν γι' αυτό. Αποφάσισε, λοιπόν, να χρησιμοποιήσει αλληγορικούς στίχους, μιλώντας για ένα «κορίτσι ξένο» που «σαν ίσκιος πλανιέται μονάχο στη γη» και «αναζητεί τον ήλιο που έχει χαθεί, στα σκοτάδια να βρει». Με τη βοήθεια της γυναίκας του - η οποία βρήκε τη λέξη «ντροπή» για να ολοκληρώσει ο συνθέτης το τραγούδι - "γεννήθηκε" το «Ακρογιαλιές-δειλινά».

Ο Τσιτσάνης θαύμαζε πάντα τη Σοφία Βέμπο, ενώ θεωρούσε ότι ήταν "υπογείως" μια σπουδαία λαϊκή ερμηνεύτρια. Ήθελε λοιπόν να ηχογραφήσει τραγούδια μαζί της κι έτσι έγραψε ειδικά για εκείνη το εν λόγω κομμάτι. Όμως οι υπεύθυνοι της εταιρείας απέρριψαν την πρότασή του. Ο Τσιτσάνης, τελικά, αποφάσισε να ηχογραφήσει το τραγούδι ένα χρόνο αργότερα, με τη μεγάλη λαϊκή ερμηνεύτρια της εποχής Στέλλα Χασκίλ και τον ίδιο στη δεύτερη φωνή. Κυκλοφόρησε σε δίσκο γραμμοφώνου 78 στροφών. Ακούστηκε αλλά με τα χρόνια ξεχάστηκε.

Μέχρι που ήρθε η δική του στιγμή, 25 ολόκληρα χρόνια αργότερα. Ήταν το 1973, όταν ετοίμαζε το δίσκο «Τα ωραία του Τσιτσάνη», στον οποίο συμπεριέλαβε τραγούδια που

έγραψε το χρονικό διάστημα μεταξύ του 1938 και του 1951. Μέσα σε αυτά συμπεριέλαβε και το «Ακρογιαλιές-δειλινά», ενώ η γυναικεία φωνή που σκέφτηκε για να το ερμηνεύσει, ήταν της Δήμητρας Γαλάνη. «Όταν άκουσα την πρόταση του Τσιτσάνη, αιφνιδιάστηκα και του είπα: «Μεγάλη μου τιμή, αλλά θα τα καταφέρω;». Κι εκείνος μου απάντησε: «Εσύ είσαι λαϊκή τραγουδίστρια και δεν το ξέρεις!» είχε πει η ίδια η ερμηνεύτρια, πολλά χρόνια αργότερα καθώς αφηγήθηκε την ιστορία της πρότασής του Τσιτσάνη.

Η δικαίωση για τον συνθέτη ήρθε το Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς, όταν κυκλοφόρησε ο δίσκος και το «Ακρογιαλιές-δειλινά» ακουγόταν παντού. Από τότε, αρκετοί καλλιτέχνες το έχουν ερμηνεύσει, ανάμεσά τους οι : Ελένη Τσαλιγοπούλου, ο Γιώργος Μαργαρίτης, η Ελεωνόρα Ζουγανέλη, Imam Baildi, Vassilikos. Ένα τραγούδι που χρειάστηκε το "χρόνο του" για να γράψει ιστορία!

ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΕΣ-ΔΕΙΛΙΝΑ

Βραδιάζει γύρω κι η νύχτα
απλώνει σκοτάδι βαθύ
κορίτσι ξένο σαν ίσκιος
πλανιέται μονάχο στην γη

Χωρίς ντροπή, αναζητεί
τον ήλιο που έχει χαθεί,
στα σκοτάδια να βρει

Μπορεί να το 'χουν πλανέψει
ακρογιαλιές δειλινά
και σκλαβωμένη για πάντα
κρατούνε την δόλια καρδιά

Μπορεί ακόμα μπορεί,
να έχει πια τρελαθεί
και τότε ποιος θα ρωτήσει
να μάθει ποτέ το γιατί

3.8 Ο ναύτης

Μελετώντας το μελοποιημένο ποίημα του Καβάφη σε μουσική Αλεξάνδρου Καρόζα με όνομα «Δέησις» αναγνωρίζουμε ότι είναι ένα καταπληκτικό ποίημα, εξάισια μελοποιημένο και ερμηνευμένο. Η αγάπη και η λαχτάρα της μάνας, που χωρίς να ξέρει πως ο ναύτης γιος της έχει πεθάνει, πηγαίνει στην Παναγιά και παρακαλεί για την επιστροφή του. Ένα ποίημα που, εκτός από την αγωνία της μάνας, περιγράφει τη σχέση εξάρτησης που υπάρχει με το Θείο, αλλά και τη λύπη της Μεγαλόχαρης που, ξέροντας πως ο ναύτης δεν θα ξαναγυρίσει πίσω, δεν μπορεί να επέμβει. Η προσμονή και ο πόνος της μάνας και, ειδικότερα η άρνησή της να αποδεχθεί πως ο γιος της έχει χαθεί για πάντα,

είναι ίσως αυτό που συγκίνησε τον συνθέτη και αποφάσισε να δημιουργήσει ένα τόσο δυνατό τραγούδι.

Ο ΝΑΥΤΗΣ

Η θάλασσα στα βάθη της πήρ' έναν ναύτη.
Η μάνα του, ανήξερη, πηγαίνει κι ανάφτει
στην Παναγία μπροστά ένα υψηλό κερί
για να επιστρέψει γρήγορα και νάν' καλοί καιροί
και όλο προς τον άνεμο στήνει τ' αυτί.
Αλλά ενώ προσεύχεται και δέεται αυτή,
η εικόν ακούει, σοβαρή και λυπημένη,
ξεύροντας πως δεν θάλθει πια ο υιός που περιμένει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4. Τραγούδια για τα ναυτικά επαγγέλματα.

Υπάρχουν εκατοντάδες τραγούδια που η θεματολογία τους έχει να κάνει με τα ναυτικά επαγγέλματα ή με επαγγέλματα της θάλασσας. Έχει γίνει αναφορά ορισμένων στο προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά σε αυτό το κεφάλαιο θα παρατεθούν αρκετά από αυτά για να γίνει διακριτή η σημασία του υγρού στοιχείου στην Ελλάδα εκείνης της εποχής.

4.1 Οι Ψαράδες

Σε καινούρια βάρκα μπήκα
και στον Αϊ Γιώργη βγήκα

Είδα ναύτες παλληκάρια
που ψαρεύανε τα ψάρια

Έχετε ψαράδες ψάρια
αστακούς και καλαμάρια

Έμπα μέσα διάλεξέ τα
και παλάντζα ζύγισέ τα

Πάρε βούρλα βούρλισέ τα
κι όσο θέλεις πλήρωσέ τα

Συνθέτης:	Ανώνυμο.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Κα Πιπίνα (Τραγούδι)

4.2 Οι Σφουγγαράδες

Οι καημένοι οι σφουγγαράδες,
είναι όλοι κουβαρντάδες,
τρώνε όλα τα λεφτά τους,
φεύγουν πάνε στη δουλειά τους.

Φεύγουν για την Ιταλία,
Ισπανία, ρε και Γαλλία,
σ' ένα φόρεμα τους βάζουν,
πέφτουν και σφουγγάρια βγάζουν.

Και το βράδυ ρε που σχολάνε,
την ξέρη γαλέτα αρπάνε,
κάθονται και τη μασάνε,
κι ύστερα για ξάπλα πάνε.

Το πρωί που θα ξυπνήσουν,
πάλι τις βουτιές θ' αρχίσουν,
κι αν δε βγάλουνε σφουγγάρια,
θά' χουν άσχημα χαμπάρα.

Συνθέτης:	Τσώρος, Γιώργος Μπάτης, Γιώργος Αμπάτης, Γιώργος 1885-1967.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Παγιουμτζής, Στράτος Τεμπέλης 1904-1971 (Τραγούδι)

4.3 Θαλασσινό μεράκι

Στην θάλασσα γεννήθηκα σ' αυτήν θε να πεθάνω,
τέτοια ζωή εμένανε μ' αρέσει για να κάνω.
Στην θάλασσα γεννήθηκα, σ' αυτήν θε να πεθάνω.

Την βάρκα έχω θρόνο μου και τα κουπιά παλάτια,
τον πόνο δεν τον γνώρισα ποτέ για μαύρα μάτια.
Την βάρκα έχω θρόνο μου και τα κουπιά παλάτια.

Ψαρεύω βράδυ και πρωί και πιάνω φίνα στρείδια
και τα χαρίζω σ' όποιανέ έχει δυο μαύρα φρύδια.
Ψαρεύω βράδυ και πρωί και πιάνω φίνα στρείδια.

Όταν στα δίχτυα μου κρατώ μπαρμπούνια με μουστάκι,
τα παίρνει η κόρη του ψαρά μ' ένα γλυκό φιλάκι.
Όταν στα δίχτυα μου κρατώ μπαρμπούνια με μουστάκι.

Συνθέτης:	Περιστέρης Σπύρος.
Στιχουργός:	Μάτσας Μίνως.
Συντελεστές:	Βαμβακάρης Μάρκος (Τραγούδι) Παγιουμτζής Στράτος (Τραγούδι) Κουνάδης Παναγιώτης (Επιμέλεια παραγωγής)

4.4 Ξεκινά μια ψαροπούλα

Ξεκινάει μια ψαροπούλα

απ' το γιαλό

απ' το γιαλό

Ξεκινά μια ψαροπούλα

απ' την Ύδρα τη μικρούλα

και πηγαίνει για σφουγγάρια

όλο γιαλό

όλο γιαλό

Έχει μέσα παλληκάρια

απ' το γιαλό

απ' το γιαλό

Έχει μέσα παλληκάρια

που βουτάνε για σφουγγάρια

γιούσες κι όμορφα κοράλλια

απ' το γιαλό

απ' το γιαλό

Έχει Συμιακούς Καλύμνιους

απ' το γιαλό

απ' το γιαλό

Έχει Υδραίους και Ποριώτες

Αιγινίτες και Σπετσιώτες

που `ναι όλοι παλληκάρια

απ' το γιαλό

μες στο γιαλό

Γεια χαρά σας παλληκάρια

και στο καλό

και στο καλό

Γεια χαρά σας παλληκάρια

να μας φέρετε σφουγγάρια

γιούσες κι όμορφα κοράλλια

απ' το γιαλό

απ' το γιαλό

Συνθέτης:	Γκόγκος Δημήτρης (Μπαγιαντέρας)
Στιχουργός:	Γκόγκος Δημήτρης (Μπαγιαντέρας)
Συντελεστές:	Στελλάκης Περπινιάδης, Ιωάννα Γεωργακοπούλου

4.5 Ο Ψαράς

Γιατί δε με θες κυρά μου
επειδή είμαι ψαράς
κι είμαι λίγο αλανιάρης
σαν ψαράς και σαν βαρκάρης

Και θαρρείς ότι με μένα
δε θα την περνάς καλά

Έχω μια μικρούλα βάρκα
με κουπιά και με πανί
και ψαρεύω κάθε βράδυ
μόνος με το παραγάδι

Και τα ψάρια που θα πιάσω
τα πουλώ στην αγορά

Κι αν ξυπόλητος γυρίζω
μη με βλέπεις και γελάς
τη γυναίκα που θα έχω
ξέρω να την επροσέχω

Και τα κέφια της να κάνω
μην κοιτάς που είμαι ψαράς

Συνθέτης:	Μητσάκης Γιώργος.
Στιχουργός:	Μητσάκης Γιώργος.
Συντελεστές:	Παγιουμιτζής Στράτος (Τραγούδι) Κουνάδης Παναγιώτης (Επιμέλεια παραγωγής)

4.6 Η Ανεμότρατα

Μια τράτα εξεκίνησε ψαράδες φορτωμένη
Πρωί πρωί χαράματα γιαλό γιαλό πηγαίνει.

Φεύγει πρίμα η καημένη
Με ψαράδες στολισμένη.

Ρίχνουν τα δίχτυα στο γιαλό, ρίχνουν πασμό για δόλο
Κι οι ναύτες περιμένουνε από ‘ξω από το μώλο.

Σε λιγάκι αρχινάνε
Όλοι μπρόκο να τραβάνε.

Κουλούρα κάνουν τα σχοινιά οι ναύτες κουρασμένοι
Μα η καλάδα έρχεται σαρδέλα γιομισμένη.

Οι ψαράδες οι καημένοι
Χρόνια θαλασσοβρεμένοι.

Φορτών’ η τράτα την ψαριά κι οι ναύτες σαν λιοντάρια
Κουπιά τραβούν και τραγουδούν στα έμορφα ακρογιάλια.

Έγια μόλα για να βγούμε
Πάλ’ απόψε να τα πιούμε.

Συνθέτης:	Ρούκουνας Κώστας
Στιχουργός:	Ρούκουνας Κώστας
Συντελεστές:	Ρούκουνας Κώστας

4.7 Ο Νικόλας ο Ψαράς

Πρωί, πρωί γυρίσανε
τα τρεχαντήρια όλα,
μα ο Νικόλας ο ψαράς, ο ψαράς,
δε φάνηκε ακόμα, στη στεριά.

Μπρος στ' ακρογιάλι στέκεται,
μια μάνα μαυροφόρα,
είναι αυτή π' ανησυχεί, π' ανησυχεί,
η μάνα του Νικόλα, του ψαρά.

Διστάζει ποιος να της το πει,
να την πληροφορήσει,
πως ο Νικόλας πνίγηκε, πνίγηκε
και πια δε θα γυρίσει, στη στεριά.

Πέρασαν μήνες, πέρασαν
κι η μάνα του Νικόλα,
με την ελπίδα στην καρδιά, στην καρδιά,
τον περιμένει ακόμα, στη στεριά

Συνθέτης:	Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984.
Στιχουργός:	Μητσάκης, Γιώργος.
Συντελεστές:	Μακράκης, Γιώργος (Επιμέλεια) Καζαντζίδης, Στέλιος 1931-2001 (Τραγούδι)

4.8 Ο Θερμαστής

Μηχανικός στη μηχανή
και ναύτης στο τιμόνι
κι ο θερμαστής στο στόκολο
μ' έξι φωτιές μαλώνει.

Αγάντα θερμαστάκι μου,
και ρίχνε τις φτυαριές σου
μέσα στο καζανάκι σου
να φτιάξουν οι φωτιές σου.

Κάργα ρασκέτα, ωχ, και λοστό
το Μπέι να περάσω
και μες του Κάρντιφ τα νερά
εκεί να πάω ν' αράξω.

Μα η φωτιά είναι φωτιά,
μα η φωτιά είναι λαύρα
κι η θάλασσα μου τα `κανε
τα σωθικά μου μαύρα.

Συνθέτης:	Τσώρος, Γιώργος Μπάτης, Γιώργος Αμπάτης, Γιώργος 1885-1967.
Στιχουργός:	Ανώνυμο
Συντελεστές:	Τσώρος, Γιώργος Μπάτης, Γιώργος Αμπάτης, Γιώργος 1885-1967. (Τραγούδι)

4.9 Και γιατί δε μας το λες

Της θάλασσας κρατώ κακιά – αμάν αμάν
Του βαποριού αμάχη
Που πήρε την αγάπη μου – αμάν αμάν
Και την εχαίρονται άλλοι

Και γιατί δε μας το λες
Και γιατί δε μας το λες
Και γιατί δε μας το λες
Τον πόνο πού'χεις κι όλο κλαις
Και γιατί δε μ'άνοιξες
Και γιατί δε μ'άνοιξες
Και γιατί δε μ'άνοιξες
Παρά το τζάμι σφάλισες

Ανάθεμά τη την στιγμή – καρδούλα μου
Ανάθεμα την ώρα
Όπου σε πρωτογνώρισα – αμάν αμάν
Σε τούτη εδώ τη χώρα

Συνθέτης:	Ανώνυμο.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Κατσαρός, Γιώργος Θεολογίτης 1888-1997 (Τραγούδι) Κατσαρός, Γιώργος Θεολογίτης 1888 - 1997 (Κιθάρα)

4.10 Βάρκα Γιαλό

Έμαθα κυρά πως έχεις βάρκα γιαλό

Έμαθα κυρά πως έχεις
ψαροπούλα και ψαρεύεις
τζουμπριαλαριλαρό βάρκα γιαλό

Θα' ρθω να σου την γυρέψω βάρκα γιαλό

Θα `ρθω να σου την γυρέψω
και θα πάω να ψαρέψω
τζουμπριαλαριλαρό βάρκα γιαλό

Ρίχνω το γυαλί στον πάτο βάρκα γιαλό

Ρίχνω το γυαλί στον πάτο
βρίσκω τη δασκάλα κάτω
τζουμπριαλαριλαρό βάρκα γιαλό

Έχω βάρκα για σιργιάνι βάρκα γιαλό

Έχω βάρκα για σιργιάνι
που για ψάρεμα δεν κάνει
τζουμπριαλαριλαρό βάρκα γιαλό

Συνθέτης:	Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Παγιουμτζής, Στράτος Τεμπέλης 1904-1971 (Τραγούδι) Τσιτσάνης, Βασίλης Βλάχος Τσίλιας 1915- 1984 (Τραγούδι)

4.11 Η Τράτα

Με μια τράτα ολόχρυση
με σουρωτήρι πάτο,
στο σκότος πλέει αβύθιστη
με πλήρωμα φευγάτο.

Αντί πανιά πουκάμισα
και για κουπιά τα χέρια,
ψαρεύει αναστεναγμούς
και τους πουλάει στ' αστέρια.

Ωρέ η βάρκα μας, γκιάσα
ωρέ η κουρελού, γκιάσα.
Βρε πότε `δω και πότε αλλού
μες τα πελάγη τ' ουρανού.
Ωρέ πότε `δω και πότε αλλού
η βάρκα μας η κουρελού.

Χιλιάδες μάτια την κοιτάν
καρδιές την προσκυνάνε,
κι όσοι παραλογίζονται
που πάει τη ρωτάνε.

Πηγαίνω μεσοπέλαγα
με τ' άλμπουρα της νίκης,
για να χτενίσω τα λυτά
μαλλιά της Βερενίκης

Ωρέ η βάρκα μας, γκιάσα
ωρέ η κουρελού, γκιάσα.

Ρε πότε `δω και πότε αλλού
μες τα πελάγη τ' ουρανού.
Ωρέ πότε `δω και πότε αλλού
η βάρκα μας η κουρελού

Φεγγάρι παλιοφέγγαρο
φεγγάρι μεταξένιο,
τη νύχτα κάνεις φωτεινή
κι εμένα αλλοπαρμένο.

Οι πρώτοι και καλύτεροι
σε ψάχναν στα ρυάκια,
κι εγώ από τη Λάρισα
σου στέλνω τραγουδάκια.

Ωρέ η βάρκα μας, γκιόσα
ωρέ η κουρελού, γκιόσα.
Ρε πότε `δω και πότε αλλού
μες τα πελάγη τ' ουρανού.
Ωρέ πότε `δω και πότε αλλού
η σελήνη μας η κουρελού.

Συνθέτης:	Ανώνυμο.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Στασινόπουλος, Σωτήρης 1880 - 1960 (Τραγούδι) Βρούβας, Θωμάς (κλαρίνο) Χατζηθέος, Δημήτρης (Σαντούρι)

4.12 Φυσάει ο Μπάτης

Εφουντάρισε η βαρκούλα στην ακρογιαλιά,

τώρα γλέντι κι αγκαλίτσες, χάδια και φιλιά.

Φυσάει ο μπάτης, φυσάει τ' αγέρι,

τρελό μικρό μου γλυκό μου ταίρι.

Τρελό μικρό μου, γλυκό μου ταίρι,

φυσάει ο μπάτης, φυσάει τ' αγέρι.

Με φιλάκια, τούτα κείνα και καλή καρδιά,
αγαπούλες και ρομάντζα φύκια κι αμμουδιά.

Φυσάει ο μπάτης, χτυπάει το κύμα,

τρελό μικρό μου με κάνεις θύμα.

Τρελό μικρό μου με κάνεις θύμα,

φυσάει ο μπάτης, χτυπάει το κύμα.

Τώρα θάλασσα και πεύκο τρέλες και φιλιά
και του έρωτα φωλίτσα στην ακρογιαλιά.

Φυσάει ο μπάτης προς τ' ακρογιάλι,

τρελό μικρό μου με πιάνει ζάλη.

Τρελό μικρό μου με πιάνει ζάλη,

φυσάει ο μπάτης προς τ' ακρογιάλι.

Φυσάει ο μπάτης, χτυπάει το κύμα,

τρελό μικρό μου με κάνεις θύμα.

Τρελό μικρό μου με κάνεις θύμα,

φυσάει ο μπάτης, χτυπάει το κύμα.

Συνθέτης:	Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984.
Στιχουργός:	Τσιτσάνης, Βασίλης
Συντελεστές:	Αργυρόπουλος, Αργύρης (Τραγούδι) Δημητρίου, Τάκης (Τραγούδι) Πίου, Tony (Τραγούδι) Γιανγκιουλής, Αχιλλέας (Τραγούδι)

4.13 Ο Ψαράς μέσα στη χώρα

Τι γυρεύει τέτοια ώρα ο ψαράς μέσα στη χώρα
Μην αγάπησε η καρδιά του εδώ σε κάποια γειτονιά
για έχασε την πετονιά του κι είναι τα μαγαζιά κλειστά
Τι γυρεύει τέτοια ώρα ο ψαράς μέσα στη χώρα

Τι γυρεύει τέτοια ώρα ο ψαράς μέσα στη χώρα
Βερεσέ θα 'χει σουρώσει που 'μπλεξε με τα παιδιά
κι ήρθε τώρα να πληρώσει να 'χ' το μέτωπο ψηλά
Τι γυρεύει τέτοια ώρα ο ψαράς μέσα στη χώρα

Τι γυρεύει τέτοια ώρα ο ψαράς μέσα στη χώρα
Για κοράλλια είχε φύγει και ξανοίχτηκε βαθιά
μα θυμήθηκε δυο χείλη που τον θέλαν στη στεριά
Τι γυρεύει τέτοια ώρα ο ψαράς μέσα στη χώρα

Συνθέτης:	Μουφλουζέλης Γιώργος.
Στιχουργός:	Μουφλουζέλης Γιώργος.
Συντελεστές:	Μουφλουζέλης Γιώργος (Τραγούδι) Τσάμπρας Γιώργος (Επιμέλεια παραγωγής)

4.14 Ανοιχτά παίζει η σαρδέλα

Ανοιχτά παίζει η σαρδέλα,
έλα καπετάνιο, έλα, να καλάρουμε,
μια και είμαστε μπατίρια, να ρεφάρουμε,
έλα καπετάνιο, έλα, να καλάρουμε.

Μπρος παιδιά μες στο καΐκι,
ο μικρός να δέσει κάβο, έξω στη στεριά,
η ψαριά είναι μεγάλη, κάργα τα κουπιά,
έλα καπετάνιο, έλα, να ρεφάρουμε.

Φίσκα είν' ο σάκος μέσα,
έλα καπετάνιο, δέσ' τα, να σαλπάρουμε,
πάμε τώρα στον Περαία, να φουντάρουμε,
έλα καπετάνιο, έλα και ρεφάρουμε.

Πάμε τώρα στον Περαία, να φουντάρουμε,
έλα καπετάνιο, έλα και ρεφάρουμε.

Συνθέτης:	Παπαϊωάννου Γιάννης.
Στιχουργός:	Παπαϊωάννου Γιάννης.
Συντελεστές:	Μοσχονάς Οδυσσέας (Τραγούδι) Περπινιάδης Στελλάκης (Τραγούδι) Κουνάδης Παναγιώτης (Επιμέλεια παραγωγής)

4.15 Τα Καβουράκια

Στου γιαλού τα βοτσαλάκια
κάθονται δυο καβουράκια
έρμα παραπονεμένα
κι όλο κλαίνε τα καημένα

Κι η μαμά τους η κυρία καβουρίνα
πάει τσάρκα με το σπάρο στη Ραφήνα
κι όλο κλαίνε τα καβουράκια
στου γιαλού τα βοτσαλάκια

Πάει ο κάβουρας το βράδυ
βρίσκει το τσαρδί ρημάδι
ψάχνει για τη φαμελιά του
και τραβάει τα μαλλιά του

Βάζει πλώρη κούτσα κούτσα στη Ραφήνα
να πετύχει την κυρία καβουρίνα
κι όλο κλαίνε τα καβουράκια
στου γιαλού τα βοτσαλάκια

Το ξημέρωμα ροδίζει
και ο κάβουρας γυρίζει
δίχως τη συμβία πάλι
κούτσα κούτσα στ' ακρογιάλι

Με το σπάρο τον ξενόχτη στη Ραφήνα
παίζει τώρα στα ρηγά η καβουρίνα
κι όλο κλαίνε τα καβουράκια
στου γιαλού τα βοτσαλάκια

Συνθέτης:	Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Μπίνης, Τάκης (Τραγούδι) Τσιτσάνης, Βασίλης Βλάχος Τσίλιας 1915-1984 (Τραγούδι) Τατασόπουλος, Γιάννης Ντίλιγκερ 1928-2001 (Τραγούδι) Μπέλλου, Σωτηρία 1921-1997 (Τραγούδι)

4.16 Κοντραμπατζήδες

Κοντραμπατζήδες έξι επτά α, α, α, α

Μέσα σε ένα καΐκι
Λαθραία εφορτώσανε α, α, α, α
Απ' την Θεσσαλονίκη
Απ' την Θεσσαλονίκη

Ήταν όλοι ανάμιχτοι α, α, α, α
Μυτιληνιοί και Χιώτες
Από την Σάμο ένα δυο α, α, α, α
Και κάτι Αϊβαλιώτες
Και κάτι Αϊβαλιώτες

Σαν νυχτερίδες της αυγής α, α, α, α
Όλοι μαζί τραβούσαν
Κάτω στα δώδεκα νησιά α, α, α, α
Και ότι είχαν τα πουλούσαν
Και ότι είχαν τα πουλούσαν

Η λαθρεμπορική ζωή α, α, α, α
Έχει πολλά μεράκια
Μα σαν θα μπεις στην φυλακή α, α, α, α
Σου γίνονται φαρμάκια

Συνθέτης:	Ρούκουνας Κώστας.
Στιχουργός:	Ρούκουνας Κώστας.
Συντελεστές:	Μυστακίδης Δημήτρης (Τραγούδι) Μυστακίδης Δημήτρης. κιθάρα. Μυστακίδης Δημήτρης (Επιμέλεια παραγωγής)

4.17 Βίρα την άγκυρα

Απ' της στεριάς τα βάσανα
τα μάτια μου θα πάρω
και σε καράβι φορτηγό, φορτηγό,
ναυτάκι θα μπαρκάρω.

Βίρα την άγκυρα, παιδιά, ω, ω, ω,
γιατί έχω πό, γιατί έχω πόνο στην καρδιά.

Σ' ατέλειωτους ωκεανούς
θ' αρχίσω το σεργιάνι
κι ας μη βρεθεί στην πλώρη μου, πλώρη μου,
παρηγοριάς λιμάνι.

Στον καπετάνιο τον σοφό, ω, ω, ω,
θα πω τον πό, θα πω τον πόνο τον κρυφό.

Το δάκρυ μου πλημμύρισε,
του караβιού τ'αμπάρια
και την καρδιά μου στη στεριά, στη στεριά
τραβούν τα παλαμάρια.

Μη κάνεις κράτει φορτηγό, ω, ω, ω,
έξω ποτέ, έξω ποτέ μου δε θα βγω.

Συνθέτης:	Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984.
Στιχουργός:	Τσιτσάνης, Βασίλης.
Συντελεστές:	Τσαουσάκης, Πρόδρομος 1919-1979 (Τραγούδι) Νίνου, Μαρίκα (Τραγούδι)

4.18 Το καλοκαίρι τώρα

Το καλοκαίρι τώρα γυρεύουμε δροσιά
κι ο κόσμος παίρνει φόρα στην ακροθαλασσιά.
Αγόρια και κορίτσια σαν γλάροι να πετούν,
με χίλια δυο καπρίτσια στο κύμα να βουτούν.

Ξαπλωμένοι βλέπεις χάμω νέοι, γέροι σαν τρελοί
να φιλιούνται μες στην άμμο με τη ζέστη την πολύ.

Κοπέλες σαν το γάλα, νεράιδες πλουμιστές,
απ' την πολύ λιακάδα να γίνονται ψητές.
ποδάρια ξουρισμένα, ποδάρια μου μποτέ
κορμιά καβουρντισμένα με γάμπες τριχωτές.

Τρυφερές γλυκιές μικρούλες, κοριτσόπουλα τρελά,
σαν ψημένες γαλοπούλες να πετούν χωρίς φτερά.

Και τότε βλέπομ' όλοι πως έχομ' ομορφιές
μα έχουμε και χάλια που είναι για να κλαις,
σαν βλέπω να βουτάνε κι οι φώκιες οι γριές
και γέροι με φαλάκρες, μουστάκια και κοιλιές.

Και αγόρια να `ν' καημένα σαν ορτύκια σουβλιστά,
σαν κοκόρια μαδημένα, σαν τρυγόνια ξυδιαστά.

Συνθέτης:	Τούντας παναγιωτησ.
Στιχουργός:	Τούντας παναγιωτησ.
Συντελεστές:	Ιακωβίδης Αγάθωνας (Τραγούδι) Κουνάδης Παναγιώτης (Επιμέλεια παραγωγής)

4.19 Το Ξεφάντωμα

Πάμε απόψε για σεργιάνι
για ξεφάντωμα τρελό
να πιούμε και
να πιούμε και να μπερμπαντέψουμε
και προς το χάραμα να επιστρέψουμε

Μέσα στη γλυκιά ρομάντζα
πέυκο κι ακροθαλασσιά
καθώς ο μπάτης θα χαϊδεύει τα μαλλάκια σου
τα χείλη μου θα σμίγουν στα χειλάκια σου

Πάνω στο γλυκό μεθύσι
τραγουδάκια θα μου λες
τέτοια ζωή ζηλεύω κι όχι άλλη μάνα μου
και μες στην τρέλα μου σκορμπώ τα φράγκα μου

Συνθέτης:	Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984.
Στιχουργός:	Τσιτσάνης, Βασίλης
Συντελεστές:	Αρβανιτάκη, Ελευθερία (Επιμέλεια) Γκούμας, Σπύρος (Τραγούδι) Αρβανιτάκη, Ελευθερία (Τραγούδι)

4.20 Έλα μικρό να φύγουμε

Έλα μικρό να φύγομε, να πάμε σ' άλλα μέρη,
εκεί που είν' όλα όμορφα και πάντα καλοκαίρι,
εκεί που είν' όλα όμορφα και πάντα καλοκαίρι.

Έλα να ταξιδεύομε, να πάμε στη Χαβάη,
εκεί τους πόνους κούκλα μου, κάθε καρδιά ξεχνάει,
εκεί τους πόνους κούκλα μου, κάθε καρδιά ξεχνάει.

Έλα να τα ξεχάσομε και φίνα να περνούμε,
τις πίκρες της αγάπης μας, στα γλέντια να ξεχνούμε,
τις πίκρες της αγάπης μας, στα γλέντια να ξεχνούμε.

Να ζούμε δίχως πείσματα, σαν δυο τρελά πουλάκια,
μες στις χαρές να σβήνουνε και πίκρες και φαρμάκια,
μες στις χαρές να σβήνουνε και πίκρες και φαρμάκια.

Συνθέτης:	Παγιουμτζής, Στράτος.
Στιχουργός:	Παγιουμτζής, Στράτος.
Συντελεστές:	Howard, Charles (Επιμέλεια) Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984 (Τραγούδι) Παγιουμτζής, Στράτος.

4.21 Δραπετσώνα

Μ' αίμα χτισμένο, κάθε πέτρα και καημός
κάθε καρφί του πίκρα και λυγμός
Μα όταν γυρίζαμε το βράδυ απ' τη δουλειά
εγώ και εκείνη όνειρα, φιλιά

Το `δερνε αγέρας κι η βροχή
μα ήταν λιμάνι κι αγκαλιά και γλυκιά απαντοχή
Αχ, το σπιτάκι μας, κι αυτό είχε ψυχή.

Πάρ' το στεφάνι μας, πάρ' το γεράνι μας
στη Δραπετσώνα πια δεν έχουμε ζωή
Κράτα το χέρι μου και πάμε αστέρι μου
εμείς θα ζήσουμε κι ας είμαστε φτωχοί

Ένα κρεβάτι και μια κούνια στη γωνιά
στην τρύπια στέγη του άστρα και πουλιά
Κάθε του πόρτα ιδρώτας κι αναστεναγμός
κάθε παράθυρό του κι ουρανός
Κι όταν ερχόταν η βραδιά
μες στο στενό σοκάκι ξεφαντώναν τα παιδιά
Αχ, το σπιτάκι μας, κι αυτό είχε καρδιά

Πάρ' το στεφάνι μας, πάρ' το γεράνι μας
στη Δραπετσώνα πια δεν έχουμε ζωή
Κράτα το χέρι μου και πάμε αστέρι μου
εμείς θα ζήσουμε κι ας είμαστε φτωχοί

Συνθέτης:	Θεοδωράκης, Μίκης 1925-
Στιχουργός:	Λειβαδίτης, Τάσος .
Συντελεστές:	Μπιθικώτσης, Γρηγόρης 1922-2005 (Τραγούδι)

4.22 Τα караβοτσακίσματα

Βάσανα πίκρες φαρμάκια караβοτσακίσματα ω!
σαν το βράχο που τον δέρνουν της θάλασσας τα κύματα
σαν το βράχο που τον δέρνουν της θάλασσας τα κύματα
βάσανα πίκρες φαρμάκια караβοτσακίσματα

Τι φταίω και με παιδεύεις
αχ τι γυρεύεις κι αλλον λατρεύεις
δε μ' αγαπάς αχ πές μου το
γιατ' είμαι μόρτης φουκαράς
θα σβήσω πια δε θα ζήσω
δε θ' αγαπήσω, θα λησμονήσω
στα караβοτσακίσματά μου μη γελάς

Γεια σου Μάρκο!

Μεσ στο σπίτι μου για σένα όλοι με μαλώνουνέ ω!
λένε ζόρικες κουβέντες που με φαρμακώνουνε
λένε ζόρικες κουβέντες που με φαρμακώνουνε
μεσ στο σπίτι μου για σένα όλοι με μαλώνουνε

Τι φταίω και με παιδεύεις
αχ τι γυρεύεις κι αλλον λατρεύεις
δε μ' αγαπάς αχ πές μου το
γιατ' είμαι μόρτης φουκαράς
θα σβήσω πια δε θα ζήσω
δε θ' αγαπήσω, θα λησμονήσω
στα караβοτσακίσματά μου μη γελάς

Γεια σου και σένα ρε Στράτο!

Συνθέτης:	Βαμβακάρης, Μάρκος Φράγκος Ρόκος 1905-1972.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Βαμβακάρης, Μάρκος Φράγκος Ρόκος 1905-1972 (Τραγούδι) Παγιουμτζής, Στράτος Τεμπέλης 1904-1971 (Τραγούδι)

4.23 Αρρώστησα στα ξένα μακριά σου

Αρρώστησα στα ξένα μακριά σου
κι ο χάρος μ' έχει εύρει μοναχό,
μανούλα μου πως να 'μωνα κοντά σου,
στο έρημό μας σπίτι το φτωχό.

Ποιος να βρεθεί να με παρηγορήσει,
δυο λόγια με συμπόνια να μου πει,
πως τρέχουνε τα μάτια μου σαν βρύση,
μανούλα μου θα με φάει η μαύρη γη.

Γιατροί που με κοιτούνε προσπαθούνε,
λιγάκι να μου γειανουν τη πληγή,
μανούλα μου κι αυτοί θα κουραστούνε
και τότε θα με φάει η μαύρη γη

Συνθέτης:	Βαμβακάρης, Μάρκος.
Στιχουργός:	Βαμβακάρης, Μάρκος.
Συντελεστές:	Βαμβακάρης, Μάρκος (Τραγούδι) Καλφοπούλου, Σούλα (Τραγούδι) Σταμούλης, Γιάννης (Τραγούδι) Κουνάδης, Παναγιώτης (Επιμέλεια)

.4.24 Το παράπονο του ξενιτεμένου

Σαν απόκληρος γυρίζω
στην κακούργα ξενιτιά
Περιπλανώμενος δυστυχισμένος
Μακριά απ' της μάνας μου την αγκαλιά

Κλαίνε τα πουλιά για αέρα
Και τα δέντρα για νερό
Κλαίω μανούλα μου κι εγώ για σένα
Που έχω χρόνια για να σε ειδώ

Πάρε χάρη την ψυχή μου
Ησυχία για να βρω
Αφού το θέλησε η μαύρη μοίρα
Μες τη ζωή μου να μη χαρώ

Συνθέτης:	Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984.
Στιχουργός:	Τσιτσάνης, Βασίλης
Συντελεστές:	Τσιτσάνης, Βασίλης 1915-1984 (Τραγούδι) Γεράνη, Ελένη (Τραγούδι)

4.25 Φραγκοσυριανή

Μία φούντωση, μια φλόγα
έχω μέσα στην καρδιά
λες και μάγια μου 'χεις κάνει
Φραγκοσυριανή γλυκιά
λες και μάγια μου 'χεις κάνει
Φραγκοσυριανή γλυκιά

Θα 'ρθω να σε ανταμώσω
κάτω στην ακρογιαλιά
Θα ήθελα να σε χορτάσω
όλο χάρδια και φιλιά
Θα ήθελα να σε χορτάσω
όλο χάρδια και φιλιά

Θα σε πάρω να γυρίσω
Φοίνικα, Παρακοπή
Γαλησσά και Ντελαγκράτσια
και ας μου 'ρθει συγκοπή

Συνθέτης:	Βαμβακάρης, Μάρκος Φράγκος Ρόκος 1905-1972.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Βαμβακάρης, Μάρκος Φράγκος Ρόκος 1905-1972 (Τραγούδι)

4.26 Ο Ναύτης

Ένα καράβι απ' τον Περαία
έχει σαλπάρει για μακριά,
μα κάποιος ναύτης που είναι μέσα
το νου του πάντα τον έχει στη στεριά,
μα κάποιος ναύτης που είναι μέσα
το νου του πάντα τον έχει στη στεριά.

Ο καπετάνιος είν' στο τιμόνι
κι άλλοι δουλεύουν στη μηχανή,
κι ο ναύτης μόνος μπροστά στην πλώρη
αναστενάζει για μια μελαχρινή,
κι ο ναύτης μόνος μπροστά στην πλώρη
αναστενάζει για μια μελαχρινή.

Μα ο λοστρόμος πάει και του λέει:
"Μη συλλογιέσαι κι ανησυχείς.
πως έχεις δίκιο καταλαβαίνω,
φουρτούνες τέτοιες περάσαμε κι εμείς.
Πως έχεις δίκιο καταλαβαίνω,
φουρτούνες τέτοιες περάσαμε κι εμείς."

Καπεταναίοι και τόσοι άλλοι,
λοστρόμοι, ναύτες, μηχανικοί,
καθένας έχει και τον καημό του,
έτσι είμαστ' όλοι εμείς οι ναυτικοί,
καθένας έχει και τον καημό του,
έτσι είμαστ' όλοι εμείς οι ναυτικοί.

Συνθέτης:	Μητσάκης, Γιώργος.
Στιχουργός:	Ανώνυμο.
Συντελεστές:	Περπινιάδης, Στέλιος Στελλάκης 1899-1977 (Τραγούδι) Μπέλλου, Σωτηρία 1921-1997 (Τραγούδι)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <https://www.rebetiko.gr/>
- <https://www.sansimera.gr/>
- <https://www.koutipandoras.gr/>
- <https://www.pireaspiraeus.com/>
- <https://www.elculture.gr/>
- <https://www.greece2021.gr/>
- <https://www.musicheaven.gr/>
- <http://www.mixanitouxronou.gr>

ΒΙΒΛΙΑ

- ΡΕΜΠΕΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ του Ηλία Πετρόπουλου
- ΣΠΑΝΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ του Βλησίδα Κώστα
- ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΟ ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ του Πετρινώτη Ευάγγελου